

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İnsan sūreyyā sīma

ezan

ya da

ebedi kurtuluş çağrı

Düzenleyen: Bilgin DK
2018-07-04

BEYAN

Ihsan Süreyya Surma, 10. 07. 1944 yılında, Siirt'in Pervari ilçesinde doğdu. İlk öğrenimini Pervari'de yaptıktan sonra; Orta ve lise öğrenimini Siirt'te yaptı. 1962 yılında girdiği Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni, 1966 yılında bitirdi.

Üniversite öğrenimi sırasında, bir müddet Batman'da, Türk Petrollerinde işçi, bir müddet de Diyanet İşleri Başkanlığı'nda memur olarak çalıştı. Üniversite mezuniyetinden sonra, orta öğrenimini yapmış olduğu Siirt Lisesi'ne öğretmen olarak atandı.

1967 baharında, devlet doktora burs sınavını kazanarak, İslâm Tarihi dalında doktora yapmak üzere Fransa'ya gitti. Aslında, İngilizce'den sınavı kazandığı için İngiltere'de doktora yapması gerekirken, yetkililer, bilinmez bir sebepten dolayı O'nu Fransa'ya gönderdiler. Bundan dolayı bir senesini Fransızca öğrenimine harcadı. Paris'te, *College de France*'da Prof. Dr. *Jacques Berque*'le başladığı doktora öğreniminin yan çalışmaları içerisinde, Arapça öğrenimi için 1969-70 ders yılında Tunus'ta bulundu.

1973 mayısında, "İslâmî İlimler" dalında doktor olarak Türkiye'ye döndü.

1973-74 ders yılında Erzurum Yüksek İslam Enstitüsünde İslam Tarihi hocalığı yaptı. 1974 yılında Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesinde İslam Tarihi Doktoru olarak göreve başladı. 1980 yılında Doçent, 1989 yılında Profesör oldu. İslam Tarihi dalında 30 kitabı, ve 200'ü aşkın ilmi makalesi yayınlandı. Ulusal, ve uluslar arası bir çok konferansa katılarak tebliğler sundu; Zaman, Yeni Devir, Milli Gazete, Yeni Şafak gibi gazete ve İslâm Mecmuası, Yeni Dünya, Bilgi ve Hikmet, Tarih Dergisi, Tarih Enstitüsü Dergisi, Tarih ve Toplum gibi değişik dergilerde, tarihle ilgili makaleler yazdı. 1993 yılında naklen Sakarya Üniversitesi'ne geçti; 1995 yılına kadar bu Üniversitenin İlahiyat Fakültesinde İslam Tarihi öğretim üyeliği yaptı; aynı yıl zorla bu üniversiteden emekli edildi.

1995-1997 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkan Danışmanlığı görevinde bulundu. Kanal 7'de dört seneyi aşkın bir süreyle "Seyahatname" adı altında tarih programları yaptı. Kendi alanındaki araştırmalarını takip edip sürdürecekt derecede Fransızca, İngilizce, Arapça, ve Farsça bilmektedir. Evli olup, üç çocuk babasıdır.

Bugüne kadar yayınlanan eserleri:

Osmanlı Devleti'nin Yıkılışında Yemen İsyanları, Birkaç Sahife Tarih, Tunus Hatıraları, Peygamber Ordusu'nun Tarihi (terc.), İslâm Müesseselerine Giriş (terc.), İlk İslâm Devleti -Makaleler- (terc.), İslam Öncesi Mekke Dönemi ve Hz. Muhammed, İslâmî Tebliğin Mekke Dönemi ve İskence, İslâmî Tebliğin Medine Dönemi ve Cihad, İslâmî Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi, Emeviler Dönemi, Abbasiler Dönemi, Sömürü Ajanı İngiliz Misyonerleri, Hz. Peygamber Devrinde Yahudi Meselesi, II. Abdülhamid'in İslâm Birliği Siyaseti, Tanzimat'ın Götürdükleri, İslamiyet ve Hıristiyanlık (terc.), İslâm ve Tarih, Neler Sordular, Pakia Mektupları, Bir Garip Tarih, Nasıl Sömürüldük, Nehirlerin Dili, Türkiye'de Yanlış Din Anlayışı, Alaturka Demokrasi ve Alaturka Laiklik, Medine Vesikası Işığında Yahudi Meselesi, Belgelerle II. Abdülhamid Dönemi, Yalan Dünyayı Adımlarken, İşte Önderimiz Hz. Muhammed, Tarih Şuuru, Sen Geldin, Hahnâme.

Exan ya da Ebedi KurtuluŖa Çağrı, Beyan Yayınları'nın 403. kitabı olarak yayına hazırlandı, dizgi ve sayfa düzeni Baze (621 15 16), kapak: Rûmeysa Arslan, baskı ve cilt Umut Matbaacılık (637 09 34) tarafından gerçekleştirildi ve Ekim, 2005'te İstanbul'da yayımlandı. ISBN 975-473-350-3

BEYAN YAYINLARI Ankara Cad. 49 • 34112 Cagaloglu-Istanbul
Tel: +90.212. 512 76 97 - 526 50 10

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İhsan Süreyya Sırma

Ezan

ya da

Ebedî Kurtuluşa Çağrı

Muhammed Ubeydullah
Kardeşim'e
sevgilerimle
Zinnur

BEYAN

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Onsöz, 7

Son Peygamberin Misyonu, 15

Hiz. Peygamber ve Devlet, 17

Mescidin inşası, 20

Ezân tesbit ediliyor, 21

Ezân'ın tesbitinde başkalarına benzememe endişesi, 24

Şiilerde Ezân, 29

Ezân nedir?, 30

H. Peygamber (s.a.s)'in kaç müezzini vardı?, 32

Ezân vakitleri, 33

Ezân'ın tanımı, 34

Ezân Namazın kılınacağını bildirmek içindir, 36

Ezân'ın şer'i (fıkhi) hükmü, 38

Cuma Ezânları, 38

İçinde Ezân okunmayan belde, İslâm beldesi değildir, 40

Ezân fetih alametidir, 43

Ezân okumanın fazileti, 43

Müezzin'e icâbet, 44

Ezân duası, 46

Ezân'ın şartları, 47

Müezzinliğin şartları, 48

Ezân okumanın adâbı, 49

Kim ezanı okuduysa kameti de o getirir, 51

Sala, 52
Yeni doğan çocukların kulağına ezân okumak, 52
Soguk gecelerdeki ezân, 53
Ezân zaman ölçüsü oluyor, 53
Ezân lafızlarının psiko-sosyolojik bir tahlili, 53
Ezânın Edebiyatımızdaki Yeri, 63
Ezânlar, 64
Sabah ezânında, 67
Ezân ve Musiki, 77
Güftelerde Ezân, 82
Türkçe Ezân Meselesi, 88
Türkiye bayram ediyor, 101
Sonuç ve Değerlendirme, 105

*Subh oldu, her taraftan ucaldı Ezan sesi
Gâya gelir melâikelerden Kur'an sesi
Bir ses tapanmıram ona benzer, koyun diyim:
Benzer buna, eger işidilseydi can sesi
Sanki uşaklığım kimi nennimde yatmışam
Lây-lây diyir mene anamın mihribân sesi
Sanki seferdeyim, uyadırlar ki dâr çatak
"Zengşter" çalır, geçerek karvan sesi
Şehriyâr/Zaman sesi*

Adı Kopanski'ydi... Avrupa'da, Amerika'da güzel bir eğitim almıştı. Batı dilleri yanında Slav dillerinin de tamamını biliyordu. Üniversite profesörü bu bilim adamı, ülkesi Polonya'nın komünizm diktatörlüğünden kurtulması için mücadele veriyordu. İşte o tarihlerde, ilmi bir konferansa katılmak için İstanbul'a geldi. Artık daha sonraki yıllarda birçok kez İstanbul'a gelecekti. Çünkü İstanbul, onun hayat çizgisini değiştirmişti.

Yine bir İstanbul seyahatinde, ilmi bir toplantıda bir araya geldik Koponski'yle. Ona, İstanbul'a ilk gelişinin serüvenini sordum.

Şöyle anlattı:

- Bilimsel bir konferansta tebliğ vermek üzere İstanbul'a gelmişim. Bir gün, Laleli'den Aksaray'a doğru iniyordum. Birden, iliklerime kadar işleyen bir ses duydum. Neler soylediğini bilmiyordum o sesin. Farkında olmadan, sesin geldiği tarafa doğru yürüdüm. Ses kesildiğinde, kendimi Valide Camiinin avlusunda bulmuştum. O ses beni bir gerçeğe çağırmıştı. O ses Ezan sesiydi. Karanımı verdim ve o sese icabet ederek o gün Müslüman oldum.

Daha sonraları adı Ataullah olarak değişen, ve hâlâ dostluğumu sürdürdüğüm o büyük ilim adamı, Ezan'la Müslüman olmuştu. Daha doğrusu Allah, Ezan'ı onun hidâyetine vesile kılmıştı. Bunun binlerce örneği yaşandı dünyanın değişik yörelerinde...

Onun için Ezan, İslâm'ın, Kur'an ve Sünnet'le sabit olan en önemli müesseselerinden bir tanesidir.

İslâm gibi tek Hak olan dinden, batıl olan dinlerin hepsine kadar, hemen bütün dinlerde, bir "ibâdete çağrı" yöntemi vardır. En küçük primitif dinlerde bile, din mensuplarını, kendi itikatlarıncı yapılacak olan ibâdete çağıran yöntemlerle karşılaşırız. Ya tamtamlarla, ya herkesten farklı çıkarılan insan sesleriyle, ya da ateşle, dumanla, borularla, çanlarla, zillerle, vs.lerle insanlar kendi dinlerine göre tapınmaya davet edilirler.

Müslümanlarda ise bu çağrı, "Ezan"la yapılır ki, ilerideki sahafelerde bu İslâmî müessesenin tarihçesini, kavramlarının bir analizini ve Müslüman toplumu içerisindeki sosyal etkisini ele alacağız.

Medine'de okunmaya başlandığı günden bugüne dek, hiçbir değişikliğe uğramadan bütün Müslümanlar tarafından as-

İlî şekliyle, yâni Arapça olarak okunan Ezan, maalesef tarihimizin belli bir döneminde aslî şeklinden tahrif edilerek, Türkçe olarak okunmuştur. Bu uygulamadan rahatsız olan Müslümanlar, senelerce Arapça Ezanın hasretini çekmiş, bu yüzden de inanç ve vicdanları taciz edilmiştir. Fakat Demokrat Partinin 1950'de iktidara gelmesinden sonra, Müslümanların seslerine kulak veren milletvekillerinin bu konuda sundukları bir layiha, kanunlaştırılarak, CHP'nin bu talihsiz uygulamasına son verilmiştir.

Ezan'ın tekrar Arapça olarak okunmasına üzülen CHP ve CHP zihniyetliler, üzüldükleri için, her zaman yaptıkları gibi, "irtica kampanyaları" başlatmalarına, tekrar "İstiklâl Mahkemeleri" tatbikatlarına dönmek istemelerine rağmen, bu olumsuz çabaları netice vermemiş, günümüze kadar Ezan, asli dili Arapça olarak okunmaya devam etmiştir.

Sadece Türkiye Müslümanlarında değil, dünyanın değişik bölgelerine yayılmış olan bütün Müslümanlar arasında müstesnâ bir yere sahip olan Ezan, sadece Hadis, Siyer, ya da Fıkıh kitaplarında yer almamış, bu toplulukların her birinin edebiyatında, en güzel bir şekilde yerini bulmuş; nesirlere, şiirlere konu olmuştur.

Ezan, toplumumuzla o kadar özdeşleşmiştir ki, Çanakkale savaşları sırasında, şehit olmadan bir müddet önce, bir ağacın gölgesindeki çimenlikte annesine yazdığı mektupta bir ihtiyat zabıt namzedi olan Hasan Ethem Efendi, şu satırlara da yer veriyordu:

"..... O güzel çayırın koyu yeşil bir tarafında, çamaşır yıkanan askerlerim saf saf dizilmişler. Gayet güzel sesli bir Ezan okuyordu.

"Ey Allahım, bu ovada onun sesi ne kadar güzeldi. Bülbul bile sustu, ekinler bile hareketten kesildi, dere bile sesini çıkarmıyordu. Herkes, her şey, bütün mevcudât onu, o mukaddes sesi dinliyordu. Ezan bitti. O dereden ben de bir abdest aldım. Cemaat ile namazı kıldık. O güzel yeşil çayırın üzerine diz çöktüm. Bütün dünyanın dağdağa ve debdebelerini unuttum. Ellerimi kaldırdım, gözümü yuharı diktim, ağzımı açtım ve dedim:

"..... Ey benim Rabbim! Şu kahraman askerlerin bütün dilehleri; ism-i celdini İngilizlere ve Fransızlara tanıtmaktır. Sen bu şerefli dileği ihsan eyle, ve huzurunda titreyerek, böyle güzel ve sakın bir yerde dua eden biz askerlerin süngülerini keskin, düşmanlarını zaten kahrettin ya, bütün bütün mahveyle!" diyerek bir dua ettim ve kalktım. Artık benim kadar mes'ut, benim kadar mesrur bir kimse tasavvur edilemezdi."¹

Ezan bir çok şairimize ilhâm kaynağı olmuş ve hâlâ da olmaya devam etmektedir. Eskilerden Mehmed Akif, Yahya Kemal vs.de olduğu gibi, günümüz şairleri de Ezan'ı konu alan nefis şiirler yazmaya devam etmektedirler.

Ezan, toplumumuzla o kadar iç içe olmuştur ki, esprilerimize kadar girmiştir:

"Namazda gözü yok ki, Ezanda kulağı olsun."

Sadece Ezan değil, Ezanın okunduğu minareler de kültürümüzde yer almıştır. Tıpkı şu Bitlis türküsünde olduğu gibi:

"Yüksek minarede kandiller yanar

Kandilin şavkına bülbüller konar"

1 Mektubu bize, şehit zabitin yeğeni olan Etem Ruhi Üngör bizzat vermiştir. Söz konusu mektup, birçok yerde yayınlanmış olup, en son Türkpetrol Vakfı tarafından Armağan olarak basılmıştır (İstanbul, 1986).

Ya da řu Karadeniz türküsü:

"Üskek minârede Ezan okinir

Okinir da üregime tokinir"

Ezanla ilgili "Allahu Ekber" adlı şiirinde şöyle diyordu Ahmed Haşim:

"O demde nâr-ı hidâyet Sadây-ı yezdânı

Eder bu ruhumu mevkûf-ı vecd u istiğrâk

Bütün mehâsin-i âlem olup gözümünden uzak

Sücut-ı şûkr ile terkeylerim bu dünyayı"

M. Cemal Kuntay, "Bir Ezan sesi"nde,

"Tutulur hâle gelip tařta sükân, dağda sükût

Başı koynunda gömülmüş düşünürken melekût

Koptu birdenbire bir ses bu semâ hadisesi

Gecenin yatsı ezanındaki hicranlı sesi"

derken, ne güzel ifâde ediyor Ezan sesini...

Sadece Namaza çağırmak için değıl, adeta zamanımıza girmiştir Ezan. Onun için şöyle söylüyor Yusuf ziya Ortaç:

"Sıyrılırken gecenin ağır ağır sisleri.

Sabah Ezanlarının geliyor akisleri"

Ezan, Müslüman toplumu üzerinde öylesine müessirdir ki, şarap müptelası Ebû Nuvvâs bile şiirine konu yapar onu:

"Yaklaşınca ibriğın kadehe rukû' vakti

Haydin sabah işretine diyen horoz şakraklı."

Bir de bakarsın, tam aksine sanata eşlik eden ideal var:

"Müezzin çıkarken fethe gökleri

Mü'minin elleri Hakk'a açılır

Beş vakit okunan Ezan sesinde

Bambaşka dünyadan bir çağrı vardır.

Şehâdet getiren minâresiyle

.....
Ey kubbe, şadırvan minaresiyle
Bizi içimizden kuşatan mâna
Ve günde beş vakit Ezan sesiyle
Bizi kavuştura sonsuz zamana”²

Hemen bütün şairlerimiz, şiirlerinde mutlaka bir vesile bulup, Ezandan, Ezan sesinden, Ezanın okunduğu minarelerden söz etmişlerdir.

“Ben de aşkıttım Ezan nağmesine,
Bir hoşardım ki o Allah sesine”

deyip inançlı döneminde geçirdiği günlere acıyan Tevfik Fikret hariç, Ezan için şiir yazan bütün şairlerimiz, duygularını saygılı bir dille seslendirmişlerdir. Hatta o bile, inançlı döneminde yazdığı “Sabah Ezanında” adlı şiirinde öylesine bir dil kullanmıştır ki, yazdığı şiir hayrette bırakır insanı...

İşte bu naçiz araştırmamızla Ezan’ın mahiyetini, tarihçesini, toplum içindeki yerini araştırmak istedik. Bu araştırmalar sırasında bize yardım eden bütün dostlarıma şükranlarımı sunmayı bir vazife telakki ederim.

Özellikle arşivini bize açan musiki üstadı Etem Ruhi Ün-gör Beyefendi’ye, Ezan’la ilgili şiirleri bulmada yardımcı olan şair Ali Nar’a, musikimizde Ezan’la ilgili güfteleri bulmakta yardımlarını esirgemeyen sevgili Cengiz Demir’e ve bütün diğer arkadaşlarıma teşekkürlerimi arz ederim. Gayret bizden, başarı Yüce Rabbimizdendir.

Ve sözü şu ayet-i kerimeyle bitirelim:

“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldı-

² Şiirin tercümesi Rifki Kaymaz’a aittir.

ğında/Ezan okunduğunda, hemen Allah'a ibâdete gidin ve alış-verişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.”³

İ.S.SIRMA

Viyana, Ramazan/1426- Ekim 2005

Son Peygamberin Misyonu

Allah'ın, Kendi mesajını insanlara tebliğ etmek için görevlendirdiği Peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (s.a.s), Mekke'deki çileli ve işkenceli dönemden sonra Medine'ye hicret etmiş; İslamî tebliğe orada devam etmiştir.

İslamî tebliğin Medine dönemi, Mekke döneminden farklılıklar arz etmekle beraber, hedef aynı olmasına rağmen, tebliğ yöntemleri değişmiştir.

Bu yöntem farklılıklarının çoğu, Medine döneminde oluşan İslam Devletinin yapı ve imkânlarından kaynaklanmaktadır.

Mekke döneminde, kâfir devlet rejiminin Müslümanlara uyguladığı baskı ve devlet terörü, İslamî tebliğ imkânını en aza indirmiş; devlet polisince uygulanan işkence had safhaya ulaşarak Müslümanların şehid olmalarına, sakat kalmalarına veya hapsedilerek toplumdan soyutlanmalarına sebebiyet vermiştir.

Mekke Devletinin sadece Müslümanlara uyguladığı -çünkü Mekke'de başka din sâlikleri olduğu hâlde onlar için böyle bir baskı ve işkence söz konusu değildi-⁴ bu devlet terörü, o de-

4 Ne gariptir ki, günümüzde bile, dünyanın her tarafında sayıları binlerle ifade edilebilecek sayıda olan dinlerin hiçbirisinin müntesiplerine değil, sadece Müslümanlara baskılar uygulanmakta, onların dinlerini gereği gibi yaşamalarına imkân verilmemektedir. Ve işin daha da korkunç olan tarafı da, Müslümanlara uygulanan bu devlet terörünün, en çok "Müslüman Devletler" denen, ve fakat İslâm'ın, Allah'ın emrettiği gibi yaşanmasına müsaade edilmediği devletlerde görünmesidir.

reçeye vardı ki, değil İslamî tebliği devam ettirmek, İslamî yaşamı bile sürdürmeye imkân yoktu.

Bu imkânsızlık *Hicret*'i meydana getirdi. *Hicret*, Müslümanların, Allah'ın kendilerine emrettiği gibi dinlerini yaşama, ve bu dini tebliğ içindi. Günümüzde, içinde bulundukları hayat şartlarını beğenmediklerinden, daha güzel bir yaşamı elde etmek için yapılan bir göç değildi *Hicret*! *Hicret*, ilâhî emirler doğrultusunda, oluşturulacak yeni bir hayat tarzı için yapılacak olan atak ve fetih için bir gerilmedir, konsantre olmadır. *Hicret*, Müslümanlara dinlerine göre yaşama hakkı tanımayan müşriklere karşı bir mücadele, ve hedefe varabilmek için, yapılan bir "kamp değiştirme", bir var olma kavgası sürecidir.

Hz. Peygamber(s.a.s), Medine'de İslam Devletini kurunca, İslamî tebliğ devletleşti. Devlet, onun için kuruldu, onun için vardı. Allah davasını her tarafa tebliğ için teşkil edildi İslam Devleti.

Hz. Muhammed(s.a.s)'in devlet anlayışını anlayabilmemiz için, onun görevinin ne olduğunu çok iyi kavramamız gerekir. Aksi takdirde, yanlış netice ve yorumlara varmamız kaçınılmaz olur.

Allahu Te'âlâ, ona verdiği görev hakkında şöyle buyurmaktadır:

"Biz seni bütün insanlara, ancak müjdeleyici, ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler."⁵

Yaratılış gayesi sadece Allah'a kulluk etmek olan insan,⁶ bu kulluğu yerine getirmekle mükellef olduğundan, Allah tarafından kendisine, kulluğunu nasıl yerine getireceğine dair programlar gönderilmiştir ki, bunların en sonuncusu Kur'an'dır.

Bu son gelen ilâhî hayat programında Allahu Te'âlâ, Peygamberi Hz. Muhammed(s.a.s) aracılığıyla insanlara, nasıl bir hayat yaşamaları gerektiğine, yani kulluklarını nasıl yerine getireceklerine dair şu kesin emri veriyor:

"Rabbinizden size indirilene uyun, ve Allah'tan başkasını âmirler edinip de onların izinden gitmeyin."⁷

Bu kesin emrin ışığı altında, Allahu Te'âlâ, başka hiç bir

⁵ K.K. Sebe' sûresi, 28.

⁶ K.K. ez-Zariyat sûresi, 56.

⁷ K.K. Araf sûresi, 3.

şekilde bir kulluk, yâni hayat nizamını kabul etmediğini de şöyle ferman buyuruyor.

“Kim İslâm'dan başka bir din(yaşam tarzı) isterse, ondan asla kabul olunmaz ve o, Ahiret'te de en büyük zarara uğrayanlardır.”⁸

İşte Hz. Muhammed(s.a.s), Allah'ın istediği bu hayat nizamını bütün insanlığa tebliğle görevliydi; ona tevdi edilen peygamberlik, bunu gerektiriyordu.

Hz. Muhammed(s.a.s), adı “İslâm” olan bu dini, yâni yaşam tarzını, içinde bulunduğu Devlet olan Mekke'de tebliğ etmeye başlar başlamaz, Mekke Devletinin tepkisiyle karşılaştı.

Mekke Devletinin bu sert tepkisinin sebebi, Devletini, daha doğrusu, devleti ellerine geçirmiş olan mutlu azınlığın çıkarlarını tehlikede görmesinden ileri geliyordu. Çünkü Hz. Muhammed(s.a.s)'in tebliğ ettikleri kabul edilse, Mekke Devletini idare eden ve insanlar tarafından yapılmış olan çıkar kanunlarının yerini, ilâhi kanunlar, yâni adalet üzerine binâ edilmiş esaslar alacaktı ki bu, onların işine gelmiyordu. Zira Hz. Muhammed(s.a.s), onların Devletinin sömürüsüne, insan haklarının ihlâline, ve nihâyet bütün bunları meşru telakki eden yanlış din anlayışlarına karşı çıkıyordu.

İnsanların yaptıkları keyfi kanunlarla yönetilen Mekke Devleti, Hz. Muhammed(s.a.s) ve onun arkadaşlarına çok şiddetli ve acımasız bir “Devlet terörü” uyguladıklarından, İslâm sadede imân, yâni inanç safhasında kalabiliyordu. Onun için, baskının hâkim olduğu bu dönemde, Hz. Muhammed(s.a.s) yalnız ileride İslâm Devletinin birer yöneticisi veya komutanı olacak insanları yetiştiriyordu. “Müslüman insanın inşâ dönemi”ydi bu dönem...

Müslümanlar için en zor olan bu aşamada, Peygamber'den en küçük Sahabiye kadar, işkence görmeyen hiç bir Müslüman yoktu. Mekke Devleti, Allah'ın buyrukları doğrultusunda yaşamak isteyen bu insanları hapsediyor, prangaya vurup çöl kumlarına yatıyor, zincirlere vurup sokaklarda sürüklüyor ve bu arada Allah'a kavuşanlar da şehid oluyordu...

Mekke Devletinin bunca baskı ve terörüne rağmen, hiç bir Müslüman davasından taviz vermiyor; tutuşmuş olan İslam meşalesi yanmaya devam ediyordu.

Hz. Muhammed(s.a.s), o zorlu günler için şöyle buyuruyor:

“Benim Allah yolunda çektiğim ezâyı hiç kimse çekmedi; benim Allah yolunda korkutulduğum kadar hiç kimse korkutulmadı. Bilâl'la öyle otuz gün geçirdik ki, Bilâl'in koltuğu altında saklayabildiğinden başka, bir canlının yiyeceği kadar yiyeceğimiz yoktu.”⁹

Bütün bu sabır ve metânete rağmen, Mekke'de İslâmî bir hayat sürdüremeyen Müslümanlara hicret izni verildi.

Önce Habeşistan'a, daha sonra da *Yesrib*'e yapılan hicrete bizzat Hz. Muhammed(s.a.s) iştirak ederek, milâdî 622 yılında oraya yerleşti; ve onun gelişini müteakip, şehrin “*Yesrib*” olan adı değişerek, “*Medinetu'l-Munevvere*”(aydınlanmış kent) oldu.

Medine'nin sosyal yapısı, Mekke'den farklı olup, orada bir devlet yoktu. Evs ve *Hazrec* adındaki iki büyük Arap kabilesi, âdeta şehrin hâkimleri durumundaydılar. *Benû Kaynuka'*, *Benû Nadîr* ve *Benû Kurayza* gibi Yahudi kabileleri de bu iki Arap kabilesinin bağımlıları (*mevâli*) durumundaydılar.

Hz. Peygamber(s.a.s), Medine'nin siyasi yapısını değiştire-

rek, kısa zamanda İslâm'ın emrinde olacak olan Devleti kurdu.

Bir kaç sene içinde üç milyon kilometre kare genişliğinde bir Devlet olan Medine'deki İslâm Devletini, Mekke müşriklerinin ayakları altında işkence çeken ve Müslüman olmadan evvel, birer cani, birer eşkiya olan ve fakat Müslüman olduktan sonra insanlığın en güzel hasletlerini kendilerinde toplayıp, "*ahsen-i takvim*" bayrağına sarılan, kendilerini Allah'a ve O'nun Resûlü'ne adanmış insanlar yönetiyordu. Bunlar, Mekke döneminde oluşan potansiyelin, Medine döneminde, enerjiye dönüşen kılıçlaşmış kahramanlardı.

Onların lideri olan Hz. Peygamber(s.a.s), kendinden önce gönderilen bütün Peygamberlerin önderi, insanlık tarihinde, geçmiş ve gelecek bütün devlet başkanları ve komutanlara örnek olması gereken bir insandı...

Mescidin inşası

Mekke döneminde, devletin büyük baskısından dolayı herhangi bir cami yapılamadığı gibi, bütün Müslümanların cemaatle namaz kılmaları gibi bir olgu da yoktu. Daha doğrusu, o dönemde Mekke'deki "*Devlet terörü*" öylesine had safhadaydı ki, böyle bir şeyi düşünmek bile muhâldi. Sadece Müslümanların zaman zaman toplandıkları Erkâm'ın evinde, ve Ebû Bekir'in, evinin bir köşesinde "*Mescid*" yaptığı bölümde belki cemaatle namaz kılınıbiliyordu.

Devlet Başkanı olan Hz. Peygamber(s.a.s)'in Medine'de yaptığı ilk işlerden bir tanesi de, Devletin merkezini teşkil edecek olan Mescid'i yaptırmasıydı. Bizzat kendisinin fizik olarak çalıştığı bu cami, ibâdet mahalli olduğu gibi, İslâm tebliğcilerinin yetiştiği bir üniversite, ordu karargâhı ve nihâyet Devletin merkezi durumundaydı. Böylece Peygamber Camisi, hem Dev-

let merkezi, hem Başkomutanlık, hem "Suffa" denen eğitim merkezi ve hem de ibâdethâne oldu. Artık herhangi bir sorunu olan herkes, Hz. Peygamber(s.a.s)'e müracaat ediyordu. O, Medine'de yaşayan herkesin Devlet Başkanı, müracaat merkeziydi adeta...

Tabii ki Mescid'in en büyük fonksiyonu, içerisinde günde beş defa Namaz kılınmasıydı.

Hz. Peygamber(s.a.s), bu Mescid'te hem kendisine gelen ilâhî mesajı Müslümanlara öğretiyor, devleti orada yönetiyor, aynı zamanda da vakti girince, imâm olarak Müslümanlara Namaz kıldırıyordu.

Medine'de yaşayan Müslümanlar, hemen bütün Namazlarını cemaatle, yâni Hz. Peygamber(s.a.s)'in arkasında kılar, onun terbiyesiyle yetişirlerdi. Bunun için, Medine'nin en uzak mahallelerinde yaşayan Müslümanlar da Namaz vakti yaklaştığında cemaatle Namaz kılmak üzere Mescid'e giderlerdi.

Henüz Namaz vakitlerini kendilerine bildirecek saat gibi bir ölçüleri, ya da herhangi bir işaretleri olmadığı için, bazı Müslümanlar mescide çok erken saatte gidiyor; bazıları da geç kalıp, cemaat Namazını kaçıyorlardı.

Yeni oluşmuş bir devletin başkanı, devletinin bütün meseleleriyle ilgilenmesi gerektiğinden, Devlet Başkanı olan Hz. Peygamber(s.a.s) de İslâm Devletinin her türlü meselesini kendisine dert ediniyor, Allah için olan bu devletin yaşam mücadelesini veriyordu.

Ezân tesbit ediliyor

İslâm devleti böyle bir statüde olduğundan, Müslümanlara Namaz vakitlerini bildirmek de, devlet'in en başta gelen görevlerinden bir tanesiydi.

Yukarıda gördüğümüz gibi, Devlet Başkanı olan Hz. Muhammed(s.a.s), aynı zamanda Peygamber ve Mescid'in İmâmı olduğundan, bu meseleyi çözmek de ona terettüp ediyordu.

İslâm Devleti laik bir statü tanımadığından, Devlet Başkanı olan Hz. Muhammed(s.a.s), "Namaza çağrı işi dinî bir konudur. Din-Devlet işleri birbirinden ayrıdır. Binâenaleyh devleti bu işe karıştırmayalım, herkes dilediğini yapsın!" demedi. Bilâkis o, bunu Devletin en önemli işlerinden birisi olarak ele aldı ve günlerce buna bir hâl çaresi aradı.¹⁰

Ezân tesbit edilmeden önce, Müslümanlar herhangi bir çağrı olmadan¹¹ cemaatle Namaz kılmak üzere Mescid'e gelirlerdi.¹² Bunun için Hz. Peygamber(s.a.s) Medine'ye gelip Mescidi inşa ettikten sonra, Sahabeyi Namaza çağırmak için Yahudilerinkine benzer bir boru yapmak istedi;¹³ sonra da bunu istemedi. Sonra bir "nâkûs"(çan) yapılmasını emretti; ve Müslümanları Namaza çağırmak için ağaçtan bir nâkûs oyuldu.¹⁴ Fakat bu da onun isteğine muvafık düşmedi.

Enes b. Mâlik'ten gelen bir rivâyete göre,¹⁵ o zamana kadar, Namaz vaktini bildirmek için, Müslümanlardan biri sokaklarda koşup, "es-Salate, es-Salate!" diye bağınyordu. Daha sonraları, bu şekilde sokak sokak koşup bağırmanın pek pratik olmadığı görüldü.

Bu konu, hem Devlet başkanı olan Resûlullah(s.a.s)'i,

10 Beyhaki, es-Sünenü'l-Kubrâ, Haydarabad, 1344, I, 390; el-Muttakiyü'l-Hindî, Kenzu'l-'Ummâl, Beyrut, 1399/1979, VIII, 330.

11 Muslim, Sahih, Kitabu's-Salat, bed'u'l-Ezan; Ibn Kestr, el-Bidâye, III, 264-265.

12 Ibn Hişâm, Stre, II, 508; Dârimî, Sünen, Kitabu's-Salat, Bab 3.

13 Ibn Mâce, Sünen, Kitabu'l-Ezan, Hadis no: 706.

14 Ibn Mâce, Sünen, Kitabu'l-Ezan, Hadis no: 706; Ibn Hişâm, Stre, II, 508; Ibn Kestr, el-Bidâye, III, 265.

15 Beyhaki, es-Sünenü'l-Kubrâ, VIII, 336. <https://rantey.org>

hem de onun ümmetini günlerce meşgul etti.

Bir ara Hz. Peygamber(s.a.s), Namaz vakitlerini bildirmeleri için bazı sahabesini görevlendirdi. Bu görevliler, şehir evlerinin damlarına çıkarak bazı işaretler yapıyor, bunu gören Müslümanlar Namaz vaktinin geldiğini öğreniyor, Mescid'e gidiyorlardı. Namaz vakitlerini bildiren bu görevlileri göremeyenler de Namaz vaktini öğrenemiyor, cemaat Namazını kaçınıyorlardı.¹⁶

Dolayısıyla bu gibi olumsuzlukların giderilmesi için, yani Müslümanların cemaat Namazını kaçırmamaları için, Namaz vaktini bildirecek daha esassı bir sisteme şiddetle ihtiyaç vardı, ve bu sistem aranıyordu.¹⁷ Gerek Devlet başkanı Hz. Peygamber(s.a.s), gerekse Sahabe bu konuda araştırmalar yapıyor, bir neticeye varamıyorlardı.

Bu araştırmaların yapıldığı günlere dair şöyle bir Hadis-i Şerif okuyoruz:

“.... Müslümanlar Medine'ye geldiklerinde, bir araya toplanır, Namazın vakitlerini konuşurlardı. O sıralarda henüz kimse Namaza çağırılmıyordu. Bir gün böyle konuşurlarken, aralarından birisi; “Hristiyanlarınkı gibi siz de bir çan alıp çalın!” dedi. Bir başkası, “Yahudilerinki gibi boru ile bu işi yapalım” dedi. Ömer¹⁸ ise, “Aranızdan birisi çıkıp kendi sesiyle Namaza çağır-sa olmaz mı?” deyince Hz. Peygamber(s.a.s) Bilâl'a, “Kalk Namaza çağır” dedi.”¹⁹

Ezân tesbit edilinceye kadar, Bilâl her sabah, bir kadına ait olup Medine'nin en yüksek evi olan binanın damına çıkar, “اللهم انى احمذك واستعينك على قریش يقيموا على دينك” (Yâ Rabbi sana ham-

16 Kenzu'l-'Ummâl, VIII, 331.

17 Abdurrahman Ceziri, el-Fıkhu 'ala'l-Mezâhibi'l-arba'a, Mısır, 1970, I, 311.

18 Hz. Ömer.

19 Müslim, Sahih Kitabu's-Salat, Bed'u'l-Ezan.

deder Kureyş'in Senin Dinine gelmeleri için yardım dilerim) diye Müslümanlara sabah Namazının vaktini bildirirdi.²⁰ Bilâl'in bu şekilde Namaza çağırışını Hz. Peygamber(s.a.s) mi öğretti, yoksa kendisi mi öyle söylediği konusunda, maalesef rivâyette bir ayrıntı yok. Muhtemelen, Hicretten hemen sonra bu hadise olduğundan, Bilâl Mekke'deki Kureyş'in saldırısından çekiniyor, Allah'a sığınmıyordu. Allahu a'lem bissavab.

Ezân'ın tesbitinde başkalarına benzememe endişesi

Yukarıda arzettiğimiz gibi, tesbit edilecek "Namaza çağır usulü" hakkında, zaman zaman Hz. Muhammed(s.a.s)'e teklifler geliyordu. O ise yapılan bu teklifleri, başka dinlerdekine benziyor gerekçesiyle reddediyordu. Hz. Peygamber(s.a.s)'in neden böyle davrandığına dair bir rivâyet yoksa da, muhtemelen, hasasiyet, diğer dinlerle herhangi bir karışıklık olmasını önleme endişesinden kaynaklanıyordu. Nitekim Medine'de Yahudiler de, Hristiyanlar da yaşıyorlardı. Muhal farz, Namazın vaktini bildirmek için Müslümanlar boru çalsa, uzaktan bu borunun sesini duyan bir Yahudi de, Havra'ya çağırılıyor intibahına varıp, ona göre hareket edebilirdi. Bu durum, aynı şekilde Hristiyanlar için de varitti. Yine de Peygamber Efendimiz'in neden böyle düşündüğü konusunda doğru olanı sadece Allah bilir.

Bir gün yine bu konuyu görüşmek üzere Resûlullah(s.a.s) Sahabesini toplantıya çağırdı.

Bazıları Yahudilerin yapıkları gibi, boru²¹ çalınmasını teklif ederken, bazıları da "Hristiyanlar gibi çan çalalım" dedi-

20 İbn Hişam, Sire, II, 509; İbn Kestr, el-Bidâye, III, 267.

21 Muslim, Sahih, Kitâbu's-Salat, bed'u'l-Ezan; 'Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebi Davud, Babu bed'u'l-Ezan, Hadis no: 494; Darimi, Sünen, Kitâbu's-Salat, Bab, 3.

ler.²² Hatta bunun için ağaçtan bir çan bile yaptılar.²³ Bu tekliflere karşı, binleri de, "Mecusiler gibi ateş yakalım"²⁴ önerisini getirdiler. Fakat Resûlullah(s.a.s), bu tekliflerin hiç birini "başkasına benzememe endişesiyle" kabul etmedi.²⁵ Ve bu görüşleri reddederken, "bu Yahudilerin işi", "bu Hıristiyanların işi" diyordu.²⁶

Görüşmeler bu şekilde devam ederken, Sahabeden birisi, "Rumlar gibi def çalalım"²⁷ diye yeni bir teklif getirirken, bir diğeri de, "Namaz vakti girince göndere bayrak çekelim" şeklinde bir öneride bulundu.²⁸ Fakat bu tekliflerin hiç birisi kabul görmedi ve reddedildi.

İşte, Namaza çağrı şekli üzerinde bu konuşmaların yapıldığı günlerde Sahabeden Abdullah b. Zeyd bir rüya gördü. Başka sahabelerin de rivayet ettikleri bu hadiseyi şöyle anlatıyor Abdullah b. Zeyd:²⁹

"Resûlullah(s.a.s)'in, Namazın cemaatle kılınabilmesi için "nâkûs"(çan) çalınmasını emrettiği³⁰ sırada idi. Uykuda iken bana, elinde nâkûs bulunan biri³¹ uğradı. Ona:

22 Buhârî, Sahih, Kitâbu'l-Ezân, I. Bâb; Muslim, Sahih, Kitâbu's-Salat, bed'u'l-Ezân.

23 Dârimî, Sünen, Kitâbu's-Salat, Bâb, 3.

24 Buhârî, Sahih, Kitâbu'l-Ezân, I. Bâb.

25 Beyhakî, es-Sünenü'l-Kubrâ, 1344, I, 390; Ibn Kesir, el-Bidâye, III, 266; el-Muttakiyu'l-Hindî, Kenzu'l-'Ummâl, VIII, 331.

26 Ibn Mâce, Sünen, Kitâbu'l-Ezân, Hadis no: 707; 'Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebi Dâvûd, Babu bed'u'l'Ezân, Hadis no: 494.

27 Abdurrahman Cezirî, el-Fıkhu 'ala'l-Mezâhibi'l-arba'a, I, 311.

28 'Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebi Dâvûd, Babu bed'u'l'Ezân, Hadis no: 494; Kenzu'l-'Ummâl, VIII, 332.

29 'Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebi Dâvûd, Babu bed'u'l'Ezân, Hadis no: 495.

30 Başka kaynaklarda bu teklifin görüşüldüğü sırada.

31 Bazı rivayetlerde, ('Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebi Dâvûd, Babu bed'u'l'Ezân, Hadis no: 502; Ibn Hişâm, . Sire, II, 508; Dârimî, Sünen, Kitâbu's-Salat, Bâb-3; Ibn Kesir, el-Bidâye, III, 265) yukuda gelen bu

- Ey Allah'ın kulu, şu nâkûsu satar mısın? dedim.

- Ne yapacaksın? Diye sordu.

- Bununla insanları Namaza çağırırsın! dedim.

- Sana daha hayırlısını göstersem olmaz mı? dedi.

- Olur! dedim. Bunun üzerine,

- Şöyle dersin! dedi:³²

الله أكبر الله أكبر / Allahu Ekber Allahu Ekber

الله أكبر الله أكبر / Allahu Ekber Allahu Ekber

أشهد أن لا إله إلا الله / Eşhedu en lâ ilâhe illallah

أشهد أن لا إله إلا الله / Eşhedu en lâ ilâhe illallah

أشهد أن محمداً رسول الله / Eşhedu enne Muhammeden Resû-

lullah

أشهد أن محمداً رسول الله / Eşhedu enne Muhammeden Resû-

lullah

حي على الصلاة / Hayyi 'ala's-Salat

حي على الصلاة / Hayyi 'ala's-Salat

حي على الفلاح / Hayyi 'ala'l-Felâh

حي على الفلاح / Hayyi 'ala'l-Felâh

الله أكبر الله أكبر / Allahu Ekber Allahu Ekber

لا إله إلا الله / lâ ilâhe illallah

Rivâyet devam ediyor:

"Bunları söyleyen adam biraz geri çekildi, sonra yine bana dönüp;

adamin üzerinde iki yeşil elbise vardı.

32 Darîl-İcma, c. 1, R. 2, F. 1, B. 1, 3- <https://rantey.org>

- Namaza kalkacağın vakit de şöyle dersin! dedi:³³

الله اكبر الله اكبر / Allahu Ekber Allahu Ekber

اشهد ان لا اله الا الله / Eşhedu en lâ ilâhe illallah

أشهد ان محمدا رسول الله / Eşhedu enne Muhammeden Resû-

lullah

حي على الصلاة / Hayyi 'ala's-Salat

حي على الفلاح / Hayyi 'ala'l-Felâh

قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة / Kad kâmeti's-Salâtu Kad kâme-

ti's-Salâtu

الله اكبر الله اكبر / Allahu Ekber Allahu Ekber

لا اله الا الله / la ilâhe illallah

Rivâyet devam ediyor:

"Sabah olunca Resûlullah(s.a.s)'in yanına gittim ve gördüğüm rüyayı kendisine anlattım. "İnşallah hak rüyadır.³⁴ Bilâl ile beraber kalk da gördüğünü ona öğret, ezanı okusun; çünkü sesi seninkinden daha gürdür"³⁵ buyurdu. Bilâl ile beraber kalktık; ben ona öğretmeye, o da okumaya başladı. Bu sırada Ömer ibnu'l-Hattâb bunu evinden duydu. Elbisesini sürüyerek acele Resûlullah(s.a.s)'e geldi ve;

- Yâ Resûlallah! Seni hakk ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, onun söylediklerini ben de rüyamda gördüm! dedi. Re-

33 Muslim, Sünen, Babu bed'u'lEzân, Hadis no: 495; Ibn Kesîr, el-Bidâye, III, 265.

34 Darîmî, Sünen, Kitâbu's-Salat, Bab, 3. Bazı rivayetlere göre de('Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebi Dâvûd, Babu bed'u'lEzân, Hadis no: 502) Resûlullah(s.a.s), Abdullah b. Zeyd'e, "Allah sana hakkı gösterdi" demiştir.

35 'Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebi Dâvûd, Babu bed'u'lEzân, Hadis no: 495.

- Öyleyse Allah'a hamd ve senâlar olsun!³⁶ İnşallah bu gördüğün hak rüyadır"³⁷ dedi.

İbn Hişâm'da³⁸ geçen şu rivâyete göre ise, bu rüyâlardan önce, Ezân Hz. Peygamber(s.a.s)'e vahiy ile bildirilmiştir:

"Hz. Peygamber(s.a.s), Namaza çağrı için bir nâkûs yapılması konusunda istişare ettikten sonra, Ömer ibnu'l-Hattâb, söz konusu nâkûsu yapmak üzere iki tahta satın almak istedi. O günün gecesinde Ömer bir rüya gördü. Rüyada kendisine, "nâkûs yapmayın, Namaza Ezân ile çağırın!" denmişti. Bunun üzerine görmüş olduğu rüyayı anlatmak üzere Hz. Peygamber(s.a.s)'e gitti. Oysaki o konuda Resûlullah(s.a.s)'e vahiy gelmişti. Ömer gördüklerini anlatınca, Resûlullah(s.a.s), bu konudaki vahyin kendisinden önce geldiğini bildirdi".

Ezânın lafızları iki, "Kâmet"in lafızları ise, iki defa tekrarlanan " قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ / Kad kâmeti's-Salâtu Kad kâmeti's-Salâtu" lafzı hariç, diğer bölümleri bir defa okunur.³⁹

Resûlullah(s.a.s)'in, hem Ezan, hem de Kâmet'i sahabesine öğrettiğine dair rivâyetler vardır. Meselâ Sahabeden Ebû Mahzûre, bunlardan bir tanesidir.⁴⁰

36 Dârimî, Sünen, Kitabu's-Salat, Bâb, 3; İbn Hişâm, Sîre, II, 509; İbn Kesir, el-Bidâye, III, 265; Ebû Dâvûd, Sünen, Kitabu'l-Ezân. Ayrıca değişik varyantlarla aynı hadis-i şerif Tirmizi, Ahmed b. Hanbel ve İbn Hibbân tarafından da nakledilmiştir. Hanefilerde ise, Kâmetin lafızları, upkî ezanda olduğu gibi okunur.

37 Dârimî, Sünen, Kitabu's-Salat, Bâb, 3, Hadis no: 1187; 'Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebi Dâvûd, Babu bed'u'l-Ezân, Hadis no: 495;

38 Sîre, II, 509.

39 Bk. Buhârî, Sahih, Kitabu'l-Ezân, Hadis no: 580-582; Muslim, Sahih, Kitabu's-Salat, bed'u'l-Ezan; Dârimî, Sünen, Kitabu's-Salat, Bâb, 3, Hadis no: 1193, 1194; İbn Mâce, Sünen, Kitabu'l-Ezân, Hadis no: 729, 730, 731.

40 Bu konudaki rivâyetler için bk. 'Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Suneni Ebi Dâvûd, Babu bed'u'l-Ezân, Hadis no: 497, 498, 499

Ister Abdullah b. Zeyd ve Hz. Ömer'in rüyalarıyla olsun, isterse bizzat Hz. Peygamber(s.a.s)'e gelen vahiyle olsun, Ezân bu şekilde tesbit edilmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

Kendisi için büyük bir şeref olan bu rüyayı gören Abdullah b. Zeyd, sevincinden, içinde Allahu Te'âlâ'ya hamdusenâlar olan bir şiir de söylemiştir.⁴¹ Ibn Kesîr,⁴² bu rüyanın üç gece görüldüğüne dâir bir rivâyet de nakleder.

Ez-Zuhrî'nin rivâyetine⁴³ göre, kendisine Ezân öğretilen Bilâl da, Sabah Ezânını müteakip, iki defâ olmak üzere, الصلاة خير من النوم /es-Salatu hayrun mine'nevm (Namaz uykudan daha hayırlıdır) ibâresini eklemek istemiş, Resûlullah(s.a.s) de onun bu önerisini kabul etmiştir. Hatta rivayete⁴⁴ göre Bilâl, sabah namazını okumak için izin istemek üzere Hz. Peygamber(s.a.s)'e gitmiş, fakat kendisine, Resûlullah(s.a.s)'in uyuduğu söylenmiştir. Bunun üzerine Bilâl, الصلاة خير من النوم /es-Salatu hayrun mine'nevm" demiş, ve uyanan Hz. Peygamber(s.a.s) de bundan böyle sabah ezanına bunu ilâve tmesini emretmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Bilâl önceleri yüksek bir evin damına çıkar, öyle ezan okurdu. Fakat bilâhare, Peygamber Mescidi'nin arka bölümünde, Ezan okunmak için bir yer ayrıldı⁴⁵. Bilâl ezanı okudugunda parmaklarını kulaklarına koyar ve ezanı dönerek okurdu.⁴⁶

Şiilerde Ezan

Ehl-i Sûnnet'te ezan ve Kâmet, yukarıda arzettiğimiz şe-

41 Şiirin metni için bk. Ibn Kesîr, el-Bidâye, III, 265.

42 El-Bidâye, III, 265.

43 Bk. Ibn Kesîr, el-Bidâye, III, 266.

44 Ibn Mâce, Sünen, Kitabu'l-Ezân, Hadis no: 716.

45 Türkiye Diyanet Vakfı, İslâm Ansiklopedisi, "Ezan" maddesi.

46 Dârimî, Sünen, Kitabu's-Salat, Bab, 3, Hadis no: 1199.

kildedir. Şi'a'da ise aynı ezana, iki ilâve vardır.

Bunlardan birisi, أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ dendikten sonra, أَشْهَدُ أَنْ عَلِيًّا وَلِيَّ اللَّهِ /Eşhedu enne Aliyyen Veliyullah (Ali'nin Allah'ın dostu olduğuna şehâdet ederim). İkincisi ise, حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ Hayyi 'ala hayri'l-'Amel (amelin hayırlısına koşunuz) lafzıdır.⁴⁷

Keza Şiilerde Ezan sadece camide toplu namaza çağırarak için değil, münferit kılınan namazlarda da okunur. Bir Şii kaynağı bu konuda şöyle diyor:

"Ehl-i Beyt fıkhına göre, ister münferit kılınsın, ister cemaatle; ister hizada olsun, ister seferde; ister namaz kılan erkek olsun, ister kadın; ister sağlıklı olsun ister hasta; ister eda olarak kılınsın, ister kaza; günlük farz namazlarda ezan ve ikamet okunması müstehaptır"⁴⁸

Ezân nedir?

Kelime anlamı olarak Ezan, yüksek sesle bir şeyi bildirmek demektir.⁴⁹ Bu kelime, Kur'an-ı Kerim'de, "Bir de Allah ve Resûlünden Hacc-ı Ekber gününü insanlara bir çağrı...",⁵⁰ "... Ve aralarında bir müezzin, "Allah'ın lâneti zalimlerin üzerinedir" diye bildirdi"...⁵¹ "... Sonra da bir tellal, "ey ticaret kafilesi! Muhakkak ki siz hırsızsiniz" diye seslendi"⁵² şeklinde geçmektedir.

İstılahta ise Ezân, Müslümanları camiye, cemaat Namazı-

47 Daha fazla ayrıntı için bk. Abdullah Turan, Ehl-i Beyt Mektebinde Namaz, s. 160.

48 Abdullah Turan, Ehl-i Beyt Mektebinde Namaz, s. 159.

49 İmâm Nevevî, Müslim Şerhi, Kitâbu's-Salat, Bab, Bed'u'l-Ezân.

50 K.K. Tevbe Sûresi, 3.

51 K.K. Araf Sûresi, 44.

52 K.K. Yusuf Sûresi, 70.

na çağırma fiilidir.

Ezân bir çağrıdır, ve her çağrı gibi o da bir harekete davet ediyor insanları.

Toplum hareketlerinin hemen hepsi birer çağrıya bağlıdır. Fakat bu çağrılar bazen birbirlerine zıt olabiliyor, birbirleriyle mücadele edebiliyorlar...

İşte "Ezân" dediğimiz çağrı da, insanları Yaratıcı'dan uzaklaştıran tüm çağrılara karşı gelmiştir. Ezân, başka çağrıların insanları götüremedikleri menzile ulaştırma vesilesidir, ve ona kulak verildiği zamanlarda gerçekten de insanı, kendisine yakışan en üst makamlara çıkarmıştır.

Ezân, insanları ezilmişlikten kurtarma çağrısıdır... Ezâna zıt olan tüm çağrılar ise, insanı özünden uzaklaştıran, insanlığın soyutlayan, ona şahsiyetini kaybettirip ya esir, ya da zalim yapan, çıkara dayalı çağrılardır.

O hâlde insanlık tarihi, birbirine zıt iki "çağrı" üzerinde oluşur:

1) Hak çağrısı: yâni adalet çağrısı, yâni tüm sömürge çarklarına dinamit yerleştiren, ezilen insanlarla olup; onları, sıfatını taşıdıkları "insan" seviyesine yükseltmek isteyen, dikta rejimlerine boyun eğmeyen, halkını aç bırakıp, devletin her köşesinde kendisine köşkler, saraylar yaptıran Firavunlara, Nemrutlara, Sultanlara, Başkanlara "dur!" diyen ulvî ve ilâhî çağrı, Peygamber çağrısı...

2) Hak-hukuk tanımayan, kendisinden başkasına insan gözüyle bakmayan, insanların kendisine kulluk etmelerinden zevk alan, ve bu şekilde eğilip etek öptükleri, onların borularını öttürdükleri için onlara pâyeler, makamlar veren; bu uşaklık ve köleliklerine karşı uyduruk kadrolar ihdâs edip, halkının ekmek bulamama (pahasına) da olsa, ariflikten dolayı sürdürme gaye-

siyle bu uşaklarına maaşlar bağlayan, öldükten sonra konmak üzere milyarlar harcayarak piramitler yaptıran ve nihâyet bütün insanları diledikleri gibi sömürebilmek için onları, kendi ilke ve buyrultuları altında birliik-beraberliğe çağırın; en ufak bir itirazda vicdan yargıları olmadığı için, masum insanlar üzerine atom ve napalm bombaları yağdıran zihniyetin ve uydularının çağrısı...

İnsanlık tarihindeki ilk fesat olayından günümüze dek, bu ikinci çağrının mantığı değişmemiştir: Allah'a rağmen, Allah'a inananları ezmek! İnsan olmalarına rağmen, onlara "hayvan" muamelesi yapmak!..

Hak dediğimiz birinci çağrının en son ve en mükemmel sedâsı da, on beş asırdır, insanların, pamuk tıkalı kulaklarına çarparak geri dönen Ezândır!..

H. Peygamber(s.a.s)'in kaç müezzini vardı?

Ezanı okuyan Müslüman'a "müezzin" denir. Ezanın okunduğu yere de, "mi'zene" veya "minare" denir.

Kaynaklarımızda geçen rivâyetlere göre⁵³, H. Peygamber(s.a.s)'in iki müezzini vardı: Biri Bilâl, öbürü ise İbn Ummu Mektûm⁵⁴. H. Aişe validemiz şöyle buyurmuştur: İbn Ummu Mektûm, âma olduğu hâlde Resûlullah(s.a.s)'in emri üzerine Ezan okurdu⁵⁵. Yine rivâyetlerden anladığımız kadarıyla, Bilâl gece ezanlarını (Akşam ve yatsı), İbn Ummu Mektûm da gündüz ezanlarını okurdu. Çünkü Resûlullah(s.a.s) Sahur yemeği konusunda şöyle buyuruyordu: Bilâl gece ezan okuyor. İbn Ummu

53 Bk. Muslim, Sahih, Kitâbu's-Salat, bed'u-l'Ezan; İmâm Şafî'i, el-Umm, I, 170.

54 İmâm Şafî'i, el-Umm, I, 170.

55 Muslim, Sahih, Kitâbu's-Salat, bed'u-l'Ezan.

Ezan vakitleri

Sabah namazı hariç, bütûn namazların vakti girdikten sonra ezan okunur. Sadece sabah namazında, vakit girmeden hemen önce ezan okunur ki insanlar uyansınlar, hazırlıklarını yapıp namaz için mescide gitsinler.⁵⁷ İmâm Şafiî'nin rivâyetine göre,⁵⁸ şayet müezzin ezan okurken, ezanın bir bölümünü atlar, sonra bunun farkına varırsa, içinden ezanı tam olarak okur, bıraktığı yerden de cehri olarak, yâni açıktan ezanını okumaya devam eder, ezanı iâde etmez.

İmâmın, yâni İslâm Devlet Başkanının, müezzinlerin ezan vaktinde okumalarına ve maiyetlerine dikkat etmesi gerekir. Müezzinlerin beraberce ezan okumaları yerine, birbiri arkasından okumaları daha uygun addedilmiş; aynı aynı minârelerde, vaktin tam bildirilmesi için, farklı müezzinlerin ezan okumalarında da bir sakınca görülmemiştir.⁵⁹ İmâm Şafiî, müezzinlerin maaşlı olmalarını, imâmın kendilerine vereceği nafakaya bağımlı olmamalarını tercih etmiştir.⁶⁰ Hatta bizzat Hz. Peygamber(s.a.s) kendisine ezan okuttuğu gür sesli bir sahabisine gümüşten bir hediye vermiştir.⁶¹ Fakat bir yerleşim biriminde görevli ve maaşlı bir müezzin yoksa, herhangi bir Müslüman'ın, bi-

56 Darîmî, Sünen, Kitâbu's-Salat, Bâb, 3, Hadis no: 1190; İmâm Şafiî, el-Umm, I, 170.

57 İmâm Şafiî, el-Umm, I. Fakat günümüzde Türkiye ve başka İslâm ülkelerinde sabah ezanı tek olarak okunmaktadır.

58 Bk. İmâm Şafiî, el-Umm, I, 170.

59 İmâm Şafiî, el-Umm, I, 171.

60 İmâm Şafiî, el-Umm, I, 171.

61 İbn Mâce, Sünen, Kitabu'l-Ezan, Hadis no: 708. Ancak başka bir hadis-i şerifte (İbn Mâce, Sünen, Kitabu'l-Ezan, Hadis no: 714), okuyacağı ezana karşılık ücret isteyen müezzinin yapılması da emredilmiştir.

risine ezan okuması karşılığında bir miktar para vermesinde beis yoktur.⁶²

Ezân'ın tanımı

Ezân bir çağrıdır. Bir şeyleri terk edip, diğer bir şeylere koşmanın bildirgesidir, muştusudur.

Hadisenin iki boyutu vardır:

a) Bir şeyleri bir an için terk,

b) Bazı şeylerin terk edildiği bu anda, mücerred bir haza, duyguya, yakanşa, kulluğa koşma, kavuşma...

Birincisinde, bir an için maddiyatı terk, ikincisinde ise, manevi, ruhsal ve fizik ötesi bir gerçeğe vuslat söz konusudur.

İnsanı ilgilendiren her hareketin, her ideolojinin, her sosyal faaliyetin bir "çağrı"sı vardır.

Değişik insan topluluklarında yetişen ideologların yazmış oldukları her kitap, belki her cümle, bir şeylere çağırıyor bizleri. Ve dikkat edecek olursak, sosyal değişikliklerde, çalkantılarda, bunalımlarda, devrimlerde, müsbet ya da menfi, en büyük amil, bu çağrılardır. Her ne kadar bu ideologların yaptıkları çağrı, çoğu kez hayatlarına mal oluyorsa da...

Okyanusların diplerine dalgıçları indiren duygu, nasıl inci ve mercanların birer çağrısı ise; insanları, o iğrenç kokusuna rağmen kendisine çeken petrolün "dolar çağrısı"dır.

ABD'yi Orta Doğu'ya çekip götürerek milyonlarca insanın ölümüne, bir o kadarının da sakat kalmalarına sebep olan sâik, ne Afganlı kadının peçesi, ne sarayı elinden alınmış olan Kuveyt Şeyhi'ne karşı beslediği sevgi, ne rahatı bozulmuş olan Kuveytli balıkçı, ne de Saddam'ın Halepçe'deki cürmüdür! ABD başkan-

larını, Orta Doğu'da "insan kasabı" yapan duygu, devletlerinin yapısında olan emperyalizmin kaynağı sömürü mekânizması ve "kara altın"a olan çağrıdır!..

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri bu böyle olmuştur.

Eğlence olsun için bir gladyatörü diğerine, ya da bir aslanı öldürten, nasıl Roma Kralı'nın aşağıyı gösteren parmağı ise; milyonlarca köleyi tonlar ağırlığındaki taşlar altında ezilip can vermeye zorlayan ve bu insan vücutları üzerinde piramitler inşa ettiren de, Firavun'un, "en büyük rabbiniz benim!"⁶³ diyen dilidir!

Böylece el ve dil, "çağrı" dediğimiz olgunun birer aleti olmuş oluyorlar.

Put heykellerine tapma, ya da saygı gösterme törenlerine karşı isyan edip, "Tevhid"i haykıran Hz. İbrahim'in, heykelleri paramparça eden baltayı tutan ve onun eyleminin çağrısı olan, nasıl eli ise; onun zıttı olarak, temsil ettiği dini, yâni hayat nizamını, yâni tüm diktatörlükleri, despotizmleri, halkları ezme sistemlerini, yasa koyma hakkını kendisinden başkasına vermek istemeyen, dilediği görüşleri kanunlaştıran, kendisine karşı alternatif tanımayan, Allah'ın buyruklarını dahi kendi siyasetine alet ettiği "ahlak ve fazilet" yönleri hariç, ayakları altına alıp, "sizi Allah'ın kitabı yönetecekmiş, öyle mi?" diye ezdiği halka bağırarak ve "İbrahim'i ateşe atın!"⁶⁴ diyen Nemrut'un çağrısı da onun dilidir!

Allah'tan başkasının hükümlerine boyun eğmemeleri için insanları uyaran Hz. Zekeriyya'nın çağrısı nasıl dili ise; "koşun, kendisine peygamber diyen Zekeriya burada, bu ağaç kovuğun-

63 K.K. en-Nâzi'at Suresi, 24.

64 K.K. A'İmân Suresi, 21. Tap Arsivi - <https://rantey.org>

da saklanmış, haydi onu öldürelim!" deyip Allah'ın Peygamberini o ağaç kovuğunda testere ile biçen Yahudilerin çağrıları, testere kabzasını tutan elleriydi.

İnsan dışındaki diğer canlı türlerinde de çağrı'ya rasılamak mümkündür: Ölü bir yılanı, iskelet hâline getirinceye dek kemiren milyonlarca karıncayı nasıl "görevli karınca" çağırıyorsa, koyun sürüsüne saldırma eylemini de haberci kurt başlatıyor.

Böylece her çağrı bir eyleme davet olduğu gibi, Ezân da bir eyleme, bir fonksiyonu icrâ etmeye davettir.

Ezân Namazın kılınacağını bildirmek içindir

Ezan okunmasının, sadece namaz vaktinin girdiğini bildirmek için mi, yoksa namazın kılınacağını, Müslümanların Ezana icâbet ederek cemaate yetişmelerini bildirmek için mi sorusu, ulemâ tarafından tartışıldıysa da, galip kanaate göre Ezan, Namazın kılınacağını, Müslümanların camiye gelmelerini bildirmek içindir.⁶⁵

Cemaat Namazı, İlâhî Kudret'e olan kesin bağlılığın, toplu hâlde bir gösterisi olması yanında, aynı zamanda sosyal bir hadisedir. Günde beş defa kılınan Namazlarda, Müslümanların camilere giderek cemaat'te buluşmaları, onların karşılıklı olarak dertleşmelerini, sorunları varsa, müştereken gidermelerini, her türlü yardımlaşmayı yapmalarını, kendi aralarındaki pratik haberleşmeyi sağlar. En büyük tezahürü, Allah'a kulluk olan cemaat namazı, Müslümanlar arası en güzel sosyal dayanışma toplantısıdır da. İşte, bir yönüyle Allah'a kulluk, diğer yönüyle de toplumu ilgilendiren bu önemli buluşmayı kaçırmamaları için Ezan okunur; cemaat Namazının kılınacağı bildirilir.

Ezan, cemaati namaz için toplama gayesiyle okunduğun-

65 Bk. İbn Teymiyye, *Fe'âkâr-ı Riyâd*, Tarihçe: XX, 70
Üçeriz, D. K. Ar. Arş. İnceş. X/100, 70

dan, camide cemaatle kılınacak namaza, Ezan okunur okunmaz başlanmamalı; cemaatın gelmesi için 5-10 dakika beklenmelidir. Nitekim Türkiye dışındaki bütün İslam dünyasında uygulama bu şekildedir. Şayet Ezan biter bitmez camide cemaat namazına başlanılırsa, Ezanı duyup cemaate yetişmek isteyen Müslümanlar, Cemaatle kılınan namaza yetişmeyebilirler. Onun İçin Diyanet İşleri Başkanlığı bu hususu belirten bir genele hazırlayıp müftülüklere bildirirse, birçok Müslüman cemaat namazını kaçırmamış olur kanaatindeyiz.

Şii mezhebinde ise, Müslümanların, yalnız başlarına namaz kılacakları vakit de, Ezan ve Kamet okumalarını âmiridir. Meselâ *Bihâru'l-Envâr* kitabında şöyle bir Hadis rivayet edilir:

"Resûlullah(s.a.s) Ebû Zer'e şöyle demiştir: Ey Ebû Zer, Rabbin üç kimse hakkında meleklerine karşı iftihar eder: Biri, o kimse ki; ıssız bir çölde تنها olduğu hâlde, Ezan okur, sonra da namaz kılmaya başlar. O zaman Rabbin meleklerle şöyle der: Bakın, kulum namaz kılmaya başlamıştır; kendisini Benden gayri kimse de görmemektedir. Bunun üzerine yetmiş bin melek nazil olur ve ona iktidâ ederek namaz kılar ve bir sonraki günün o vaktine kadar onun için Allah'tan mağfiret dilerler.

"Ey Ebû Zer, kul تنها ve ıssız bir çölde olduğunda eğer abdest veya teyemmüm alır; Ezan ve İkâme okuyarak namaz kıalarsa, Allah meleklerle onun arkasında saf tutup namaz kılmalarını hususunda emreder. Meleklerin bu safının iki tarafı görülmeyecek kadar uzun olur. Melekler o insanın rûkûsuyla rûkû; secdesiyle secde eder ve dualarına da âmin derler.

"Ey Ebû Zer, kim ikâme ve Ezan okumadan namaz kıalarsa, sadece kendisiyle birlikte bulunan iki melek onunla birlikte namaz kılar."⁶⁶

66 Bk. Abdullâh Turan, *El-Kıyyâmü'l-Mekrebinde NÂMAZ*, İstanbul, 2005, s.158.

Ezan'ın şer'i(fıkhi) hükmü

Ezanın, bir "Sünnet-i müekkede" olduğunda bütün imâmlar ittifak etmişlerdir. "Ezanın meşruiyetini inkâr, küfrü gerektirir" şeklinde fetva verilmiştir.⁶⁷

Fukahâ, Ezanın meşruiyetine delil olarak şu ayet-i kerimeleri göstermişlerdir:

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine gidin ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır."⁶⁸

"Siz namaza çağırdığınız vakit onu alaya alıp eğlence yerine koyuyorlar. Bu şüphesiz onların akılları ermeyen bir toplum olmalarındandır."⁶⁹

Sünnet'ten delil olarak da, Resûlullah(s.a.s)'in şu Hadis-i şerifi gösterilmektedir:

"Namaz vakti girdiğinde, aranızdan birisi sizin için Ezan okusun!"

Cuma Ezanları

Hız. Peygamber(s.a.s) zamanında, Cuma günleri öğleyin bir Ezan okunurdu. Yâni Resûlullah(s.a.s), Hutbe okumak üzere minbere çıkıp oturduktan sonra, Bilâl caminin kapısında Ezan okur, hutbenin bitiminde de Namaz kılınmak için kâmet getirirdi.

İlk iki Halife Hız. Ebû Bekir ve Hız. Ömer zamanlarında da bu böyle devam etti.

Hız. Osman ise, Medine'de sayıları çoğalmış olan Müslü-

67 Abdurrahman Ceziri, el-Fıkhu 'ala'l-Mezâhibi'l-arba'a, 1, 311.

68 K.K. Cuma Sûresi, 9.

69 K.K. Maide Sûresi, 58. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

manların Cuma Namazlarını kaçırmamaları için, bir de caminin dışında bir Ezan okuttu ki, böylece Cuma Ezanları ikiye çıkmış oldu: biri, öğlen vakti girince okunan "dış Ezan", diğeri de, hatip minbere çıktıktan sonra okunan ikinci Ezan, yani "İç Ezan"dır. Hz. Osman zamanından beri de bu böyle devam etmektedir.

Konu ile ilgili olarak İmâm Kurtubî⁷⁰ şunları yazmaktadır:

"... Osman(r.a), insanların Medine'de kalabalıklaşması üzerine "ez-Zevrâ" diye adlandırılan evinin üzerinde okunan üçüncü⁷¹ bir ezan ilâve etti. İnsanlar ezan duydular mı camiye gelirler, Osman minbere oturdu mu Peygamber(s.a.s)'in müezzini ezanı okur, sonra Osman hutbe irâd ederdi".

Fukahânın fetvalarına göre,⁷² birinci Ezan okunduktan sonra, her türlü alış-verişi bırakmak gerekir. Çünkü o vakitte yapılan alış-veriş mekruhtur. Dolayısıyla Cuma Namazına gitmenin vücûbu, birinci Ezanın okunmasından hemen sonradır.

Cuma âyetinde geçen "sa'iyy"(koşma) üzerine ulemâ düşüncelerini serdetmiş ve demişlerdir ki, âyette geçen "sa'iyy", burada geçtiği şekliyle koşmak değil, azmedip gitmek anlamındadır. Nitekim Resûlullah(s.a.s), kılınmakta olan cemaat Namazına yetişebilmek için dahi, telaşlı telaşlı koşulmamasını emretmiştir.

Muteber Hadis kitapları olan Kutubu Sitte'de Ebû Hureyrenin rivâyet ettiği bu konudaki Hadis çok anlamlıdır.

"Ebû Hureyre dedi ki: Resûlullah(s.a.s)'in şöyle buyurdu-

70 El-Câmiu li Ahkâmî'l-Kur'an, Türkçe tercümesi(M. Beşir Eryarsoy, Buruc yayınları, İstanbul, 2003), XVII, 333.

71 Kâmet'le birlikte üç oluyor.

72 Beyhakî, es-Sünenü'l-Kubrâ, 1344, I, 390; el-Muttakıyü'l-Hindî, Kenzu'l-Ümmal, VII, 350. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

gunu duydum: "Namaz için Kâmet getirildiğinde, ona koşarak gelmeyin, yürüyerek gelin ve sükûneti muhafaza edin. Yetiştiginiz kadarıyla Namazı kılın, yetişemediğinizi de tamamlayın."⁷³

Cuma namazlarında hâl böyleyken, Bayram ve cenaze namazlarında durum farklıdır. Yâni bu namazlar için Ezan okunmaz ve "Kâmet" getirilmez.⁷⁴ Her iki bayram namazında da, yâni Ramazan ve Kurban bayramları namazlarında, namaz kılınacağı zaman müezzin, ya da bir başkası, "الصلاة جامعة" der ve öylece namaz kılınır.⁷⁵

İçinde Ezan okunmayan belde, İslâm beldesi değildir

Peygamber Efendimiz'in Sünneti'nden bize ulaşan haberlere göre, içinde Ezan okunmayan yerler, "Dâru'l-Harb" kabul edilmiş ve oralarda cihâd yapılmıştır.

Bundan dolayı kim ki "Ezan Sünnettir, terkinde beis yoktur, terk edene ceza da yoktur" derse, hata etmiş olur. Çünkü Ezan "Dâru'l-İslâm" şiaıdır.⁷⁶ Nitekim Hz. Muhammed(s.a.s), cihâd için bir beldeye vardığında gece ise, oraya hemen saldırmaz, sabahı beklerdi. Şayet Ezân okunmazsa, oranın Dâru'l-Harb olduğuna hükmedilir ve öyle saldırılırdı.

· Konu ile ilgili şu Hadis-i Şerif, olayı daha da aydınlatıyor:

"Enes şöyle dedi: Resûlullah(s.a.s) bizleri bir kavim üzerine savaşa götürdüğü vakitlerde, sabah olmadıkça ve sabahı beklemedikçe bizi saldırıya geçirmezdi. Bekler, Ezân sesi işitirse onlara saldırmaktan vazgeçerdi. Ezân sesi işitmezse, üzerlerine saldırıyı başlatırdı. Enes devamla dedi ki: Biz Hayber'e doğru yola

73 Buhârî, Sahih, Kitabu'l-Ezân, Hadis no: 610.

74 İmâm Şafi'i, el-Umm, Beyrut, 1993 baskısı, 1, 169.

75 İmâm Şafi'i, el-Umm, 1, 169.

76 Buhârî, Sahih, Kitabu'l-Ezân, 515, 21. <https://rantey.org>

çıkıktık; nihâyet geceleyin onların (Yahudilerin) yurduna ulaştık. Sabah olup da bir Ezan işitmeyince, Resûlullah(s.a.s) atına bindi. Ben de Ebû Talha'nın bineğinin arka tarafına bindim. Öyle ki ayakım Resûlullah(s.a.s)'in ayağına değiyordu. Ora halkı sepetleri ve çapalarıyla bize doğru geldiler. Resûlullah(s.a.s)'i görünce; "Muhammed! Vallahi Muhammed ve hamts, yâni ordu! dediler. Resûlullah(s.a.s) onları görünce; "Allahu Ekber, Allahu Ekber, Huribet Hayber! Biz bir kavmin yurduna indik mi, uyanılmış olanların hâli yaman olur" buyurdu.⁷⁷

Dolayısıyla, bir belde Ezan okunmuyorsa, oranın *Dârul-Harb* olduğuna kanaat getirilir.

Ibn Teymiyye'nin Fetâvâ'sında⁷⁸ nakledilen bir Hadis-i Şerifte Resûlullah(s.a.s) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Bir belde üç gün Ezan okunmaz, Namaz da kılınmazsa, Şeytan o beldeye hâkim olur. Onun için cemaate sarılın. Çünkü kurt, sürüden uzaklaşan koyunu kapar".

Hadis-i Şerifte belirtildiği gibi, bir beldeye Şeytan hâkim oldu mu, artık o belde hayır kalmamış, o belde Şeytan'ın emrine girmiş olur. Nitekim Şeytan'ın emrine girmiş olanları Allahu Te'âlâ da çok sert bir şekilde kınamakta, onların zararda olduklarını emretmektedir. Yalnız burada "Şeytan hâkimiyeti" derken, soyut bir Şeytan düşünmememiz gerekir. Şeytan'ın bir beldedeki hâkimiyeti demek, o belde bütün ilâhî kanunların ilgâ edilerek, yerine Allah'ın rızasına muhalif beşer kanunlarının ikâme edilmiş olması demektir.

Yahudileri sevmenin, onlarla dost olmanın da Şeytan'ın hâkimiyetine girmek olduğunu belirten âyet-i kerimelerde bu kimseler şöyle anlatılmaktadır:

⁷⁷ Buhârî, *Sahih*, *Kitâbu'l-Ezân*, Hadis no: 585.

⁷⁸ XXII, 66. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

“Allah’ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu (Yahudileri)⁷⁹ dost edinenleri görmez misin? Onlar ne sizdendirler, ne de onlardan. Onlar bile bile yalan yere yemin ederler. Allah onlara çetin bir azap hazırlamıştır. Gerçekten onların yaptıkları şey ne kötüdür! Onlar yeminlerini kalkan yapıp (insanları) Allah’ın dininden alıkoydular. Bunun için onlara alçaltıcı bir azap vardır. Onların malları da, evlatları da Allah’a karşı kendilerine bir yarar sağlamayacaktır. Onlar, cehennemliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır. Allah’ın onları hep birden dirilteceği, onların da (kendilerini kurtaracak) bir iş üzerinde olduklarını sanarak size yemin ettikleri gibi Allah’a da yemin edecekleri günü düşün! İyi bilin ki, onlar yalancılardan ta kendileridir. Şeytan onları hâkimiyeti altına alıp kendilerine Allah’ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, Şeytanın tarafında olanlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.”⁸⁰

Böylece görüyoruz ki, gerçek Ezân’ın ve gerçek Namazın terk edildiği beldeler, Şeytan izinde giden insanların uydurdukları kanunlarla muhafazalı rejim ve sistemlerdir. Bu beldelelere hâkim olanlar, yani insanları idâre edenler de, Şeytan’ın hizbi, yani Şeytan’ın tarafında olanlardır.

Mehmed Akif merhum da,

*“Bu Ezanlar ki şehâdetleri Din’in temeli,
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli”*

derken aynı şeyi kastediyor! Yani bir beldenin “İslâm beldesi” olup olmadığına şehâdet edenler, o beldede okunan Ezanlardır! Dolayısıyla Ezana düşman olanlar, doğrudan doğruya İslâm düşmanlarıdır.

Tabiidir ki bu hüküm verilirken, Ezân çağırısının tamamı-

79 Bu konuda bk. Beydâvî, Râzî, Celâleyn ve Medârik tefsirleri.

80 K.K. Mücadele Sitesi, 14-19, Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

nın uygulandığı, İslâm'ın cârî olduğu beldeler kastedilmektedir. Yoksa, İslâm'a savaş açmış olan bir devletin, minârelerde okutulduğu "Resmî Ezanlar", o beldenin Dâru'l-İslâm olduğuna şâhâdet etmez.

Ezân fetih alametidir

Fetih alametlerinden birisi ve belki birincisi Ezandır. Resûlullah(s.a.s) bir yeri fethettiğinde, orada Ezan okutur, sonra da "Fetih Namazı" kılar.

Meselâ Mekke fethinde Hz. Peygamber(s.a.s) şehre tamamen hâkim olunca, Harem-i Şerif'e gitti ve orada, müezzini Bilâl'a, Kâbe'nin duvarına çıkıp Ezan okumasını emretti. Bilâl da Kâbe duvarında Ezan okuyarak, şîrk kanunlarının yürürlükte olduğu Mekke Devletinin bundan böyle yıkıldığını, Allah'ın hükümlerinin, yâni İslâm'ın Mekke'de yürürlüğe girdiğini ilân etti Mekkelilere...

Ezân okumanın fazileti

Şüphesiz ki Allah'a kulluk etmenin en güzel şekli Namazdır. Namaza davet olan Ezanı okumak, ona gönülden bağlanmak ve bu işi sırf Allah rızası için yapmak büyük bir sevâp, aynı zamanda şereftir.

Ezan okumanın ne kadar faziletli olduğuna dair olan şu Hadis-i Şerif ne kadar manidardır:

"Bilâl Resûlullah(s.a.s) zamanında ve Ebû Bekir'in hilâfeti müddetince Ezân okudu. Ömer'in zamanında ise Ezan okumadı. Ömer, Bilâl'e neden Ezan okumadığını sorunca, o şu cevabı verdi: Ben Resûlullah(s.a.s) ve Ebû Bekir hayatta oldukları müddetçe, onların emirleri üzerine Ezan okudum; çünkü onlar be-

nim veliyi-i nimetlerimdiler.⁸¹ Ve ben Peygamber(s.a.s)'in şöyle buyurduğunu duydum: Ya Bilâl! Allah yolunda cihâd etmek müstesnâ, senin bu görevinden daha faziletli bir âmel yoktur! İşte bunun içindir ki ben de cihâda gidiyorum! dedi ve Şam'a doğru yola çıktı."⁸²

Bir diğer Hadis-i şerifte de Resûlullah(s.a.s) şöyle buyuruyor:

"Allah dünya ehlinden sadece müezzinlerin okudukları Ezanı ve güzel sesle Kur'an okuyanları dinler!"⁸³ Bir başka Hadis-i Şerifte de Resûlullah(s.a.s) şöyle buyurmuştur:

"Müezzinler, Müslümanların namazdaki güvenceleridirler"⁸⁴ Keza rivâyet edildiğine göre, ezanı duyan bütün insanlar ve cinler, Kıyamet gününde, o ezanı okuyan müezzine şehâdet edeceklerdir.⁸⁵

Müezzin'e icâbet

Müezzin Ezan okurken, ona icâbet etmek, yâni onun söylediklerini tekrarlayarak tasdik etmek Sünnettir. Nitekim, Sahabi Ebû Said el-Hudrî'den şöyle bir Hadis-i Şerif rivâyet edilir:

"Resûlullah(s.a.s) şöyle buyurdu: Müezzinin sesini işittiğiniz zaman, siz de onun dediklerini söyleyin!"⁸⁶

81 Bilâl, Resûlullah(s.a.s) ve Ebû Bekir için, "benim veliy-i nimetlerim" diyor. Çünkü hürriyeti onlar tanıtmışlardı Bilâl'a. Resûlullah(s.a.s), gerçek hürriyetin, yâni kölelikten gerçek manada kurtulmanın tek yolunun İslâm olduğunu ona öğretmiş; Hz. Ebû Bekir de onu sahibinden satın alarak azâd etmiş, hürriyetine kavuşturmuştu.

82 Kenzu'l-'Ummâl, VIII, 341.

83 Kenzu'l-'Ummâl, VIII, 351.

84 İmâm Şafiî, el-Umm, I, 177-178..

85 İmâm Şafiî, el-Umm, I, 178. Ayrıca bk. İbn Mâce, Sünen, Kitabu'l-Ezan, Hadis no: 724, 725, 727, 728.

86 Buhârî, Sahih, Kitabu'l-Ezan, Hadis no: 506; Müslim, Sahih, Kitabus-

Müezzinin söylediklerini tekrar edip söylemek; onu doğrulamak, onu tasdik etmek demektir. Çünkü onu sevmeyenler de onu duymak, onu dinlemek istemezler. Müslüman ülkelerin birçok yöresinde, “rahatsızlık veriyor” gerekçesiyle, Ezan okunan hoparlörlerin seslerinin resmî emirlerle kısıldıklarını da esefle müşahade ediyoruz. Dolayısıyla okunan Ezan’ın sözlerini söyleyip tekrarlamak, onu kabullenmek, onu sevmek demektir.

Müezzinin okuduğu ezan tekrar edilirken, “**حى على الصلاة** Hayyi ‘ala’s-Salat” ve “**حى على الفلاح** Hayyi ‘ala’l-Felâh” denildikten sonra, bu iki lafzı tekrar yerine, “**لا حول و لا قوة الا بالله** lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh (bütün güç ve hareket ancak Allah’ın irâdesiyledir)” denir.

Sabah ezanında, “**الصلاة خير من النوم** es-Salatu hayrun mine’nevm” (Namaz uykudan daha hayırlıdır) dendikten sonra da, “**صدق و بررت و بالخير نطقت** (Doğruyu söyledin ve hayrı seslendirdin) demek sünnettir.

Bütün İslâm düşmanlarının rehberi olan ve Allah’a ilk defa şirk koşan Şeytan’ın da en çok sevmediği ses, Ezan sesidir.

Ezân, kötülüklerin baş teşvikçisi olan Şeytan’a asla hoş gelmeyen bir sedâdır.⁸⁷ Çünkü Mü’min, Ezân’la, bütün kötülükleri terk edip, güzele, Allah’ın emrine koşar. Bir Hadis-i Şerifte Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor:

“Namaz için Ezân okunmaya başlayınca, Şeytan dehşete kapılıp kaçmaya başlar. Ve bu kaçışını, Ezân sesini duymayınca ya kadar sürdürür. Ezân bitince geri döner. Namaz için Kâmet getirilince, aynı şekilde oradan uzaklaşıp gider. Kâmet getirilme

Salat, bed’u-l-Ezan; İmâm Şafi’î, el-Umm, I, 179; Darimî, Sünen, Kitabu’s-Salat, Bâb, 3, Hadis no: 1201; İbn Mâce, Sünen, Kitabu’l-Ezân, Hadis no: 718, 720.

87 Bk. Muslim, Sahih, Kitabu’s-Salat, bed’u-l-Ezan
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://mantey.org>

bitince hemen geri dönüp, Müslüman'ın Namazını ifsâd için gelir ve ona bir şeyler hatırlatır; “şunu şunu hatırla! diye. O derecede ki, şaşırın Müslüman kaç rekât Namaz kıldığını bilmez.”⁸⁸

Hız. Ömer'den gelen bir rivâyete göre⁸⁹ Hız. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Muezzin “Allahu Ekber” deyip Ezana başladığında, onu duyan herhangi biriniz (inanarak) müezzinin dediklerini eksiksiz olarak içinden tekrar ederse, Cennet'e girer”. Sa'd b. Ebi Vakkas da, Resûlullah(s.a.s)'in şöyle buyurduğunu nakleder: Aranızdan kim, müezzinin Ezan okumasını duyar ve

أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له و أن محمدا عبده و رسوله رضيت بالله ربنا
“ithed an la ilah illallah v hude la şarik leh v an muhmeda resula v bilaslam bina” derse, günâhları affolunur.⁹⁰

Ezan duası

Ezan okunduktan sonra, Ezân duasını okumak Sünnettir. Allah'a karşı yapılan her samimi duada birçok bereket bulunduğu gibi, “Ezan Duası”nda da bereket vardır. Yeter ki ne söylediğimizi bilelim, kime dua ettiğimizin bilinç ve şuurunda olalım.

Sahabeden Câbir b. Abdullah, Resûlullah(s.a.s)'den şöyle duyduğunu nakleder:

“Resûlullah(s.a.s) şöyle buyurdu: Her kim Ezânı duyduğu zaman,

اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة آت محمدا
الوسيلة والفضيلة وابعثه مقاما محمودا الذي وعدته

“Ya Allah! Ey bu tam davetin ve kılınmak üzere olan bu Namazın Rabbi! Muhammed'e vesileyi, fazileti ihsan et! Bir de

88 Buhârî, Sahih, Kitâbu'l-Ezân, Hadis no: 583; Muslim, Sahih, Kitâbu's-Salat, bed'u'l-Ezan; Dârimî, Sünen, Kitâbu's-Salat, Bâb, 3, Hadis no: 1204.

89 Bk. Muslim, Sahih, Kitâbu's-Salat, bed'u'l-Ezan.

90 Muslim, Sahih, Kitâbu's-Salat, bed'u'l-Ezan

kendisine va'dettiğın “Makâm-ı Mahmûd”u verip oraya ulaştır” derse, Kıyamet Günü’nde benim şefaatiim ona vacip olur.”⁹¹

Bundan dolayıdır ki, Ezânı duyunca, icâbet edelim, duasını okuyalım ve samimi olarak ona bağlanalım ki, Rabbimiz bizi bağışlasın; Resûlullah(s.a.s) de bize şefaati olsun. Ezan okundugunda camide olan Müslümanların, zaruret olmadıkça namazı kılmadan camiye terk etmeleri doğru bulunmamıştır.⁹² Hz. Peygamber(s.a.s) şöyle buyurmuştur: Camideyken ezanı duyan, ve zaruret olmadıkça, namaz kılmadan, dönmek üzere camiye terk eden münâfiktir.”⁹³

Ezan’ın şartları

Ezân okuma ibâdetinin tam olarak yerine gelebilmesi için, şu şartların olması gerektiği tesbit edilmiştir:

- 1) Ezana niyet edilmesi,
- 2) Kibleye dönülmesi⁹⁴
- 3) Ezan lafızlarının ara verilmeksizin okunması,
- 4) Ezanın Arapça okunması,
- 5) Ezan vaktinin girmiş olması,
- 6) Ezan lafızlarının bir tertip dahilinde okunması.
- 7) Müezzinin abdestli olması⁹⁵

8) Müezzin, ezanı bitirinceye kadar, ezan lafzından başka bir şey konuşmaması gerekir. Fakat şayet konuşursa, o zamana

91 Buhârî, Sahih, Kitâbu’l-Ezân, Hadis no: 589; İbn Mâce, Sünen, Kitâbu’l-Ezân, Hadis no: 722.

92 Dârimî, Sünen, Kitâbu’l-Salat, Bâb, 3, Hadis no: 1205.

93 İbn Mâce, Sünen, Kitâbu’l-Ezân, Hadis no: 734.

94 İmâm Şafi’î, el-Umm, I, 171.

95 İmâm Şafi’î, el-Umm, I, 174.

Müezzinliğin şartları

Kimlerin müezzinlik yapıp yapamayacaklarını, fukaha şöyle tesbit etmiştir:

1) Müezzinlik yapacak olanın Müslüman ve akli muvâzenesinin yerinde olması gerekir.

2) Keza müezzinin erkek olması da bu şartlar içerisinde-
dir.⁹⁷ "Hunsâ", yani erkek mi, kadın mı olduğu belli olmayanlar
da müezzin olamazlar.

3) Sarhoş ve şuuru yerinde olmayanların da müezzinlik
yapmaları caiz değildir.

4) Kerahetiyle beraber, "fasık"ın Ezan okuyabilmesine Ha-
nefi ve Şafiî imamları cevaz vermişlerdir. Tabii ki bu durum,
müezzinliğin şartlarını hâiz birinin bulunmadığı zaruret hâlle-
rindedir. Yoksa, bu işi yapabilecek muttaki bir Müslüman var-
ken, neden fasık Ezan okusun?

5) Ezanı okuyacak olan müezzinin âmâ olması hâlinde,
mutlaka yanında, ona vakti bildirecek birisinin olması gerekir.⁹⁸
Fıkıh uleması, müezzinlerden birisinin gözleri görüyorsa, yanın-
daki ikinci müezzinin âmâ olmasında bir sakınca olmadığını
söylemişlerdir.⁹⁹

6) Müezzin, minârelere çıktığından, herkesçe ahlâklı ol-
duğu müsellem olan kimselerin müezzin olması gerekir. Ta ki,
ezan okumak için çıktığı minâreden, milletin evlerine, bahçele-
rine, balkonlarına vs.lerine bakmasın!¹⁰⁰

⁹⁶ İmâm Şafiî, el-Umm, I, 174.

⁹⁷ İmâm Şafiî, el-Umm, I, 171.

⁹⁸ İmâm Şafiî, el-Umm, I, 171.

⁹⁹ İmâm Şafiî, el-Umm, I, 171.

¹⁰⁰ İmâm Şafiî, el-Umm, I, 171. Ücretsiz E-Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

7) Ezan okuyacak olan müezzinin mutlaka bulûğ çağına ermiş olması gerekir.¹⁰¹

8) Müezzinlerin, insanların en seçkin insanları olması gerekir.¹⁰²

9) Müezzinlerin, gür ve güzel sesli olması gerekir. Çünkü Hz. Peygamber(s.a.s) buna itinâ gösterirdi. Nitekim Resûlullah(s.a.s) Huneyn Savaşı sırasında, yeni fethedilmiş olan Mekke'ye, Ebû Mahzûre'yi müezzin olarak tayin ettiğinde, onu gür sesinden dolayı seçmiştir.¹⁰³

10) Herhangi bir Müslüman'ın okuduğu ezan ve Kâmet esas alınarak namaz kılınabilir. İsterse ezanı, ya da Kâmet'i okuyan bir Bedevî, bir Zenci, veya bir köle olsun!¹⁰⁴

Ezan okumanın adâbı

İslâm müesseselerinden birisi olan Ezanın, fonksiyonunu tam yerine getirebilmesi için, okunurken belli bir adâba uyulması gerekir. Değilse, İslâm'a çağrı olan Ezan, İslâm'a yaklaştıracığı yerde, ondan uzaklaştırır.

Müezzinin, Ezan okumadan önce mutlaka abdest alması gerekir. Beyhaki'de¹⁰⁵ geçen bir rivâyete göre Resûlullah(s.a.s), "Ancak abdesti olanlar Ezan okuyabilir!" buyurmuştur.

Ezan okuyacak olanın ayakta olması,¹⁰⁶ yönünü Kible'ye çevirmesi¹⁰⁷ ve parmaklarını kulaklarına koyarak.¹⁰⁸ yüksek

101 İmâm Şafiî, el-Umm, I, 171.

102 İmâm Şafiî, el-Umm, I, 171.

103 İmâm Şafiî, el-Umm, I, 171.

104 İmâm Şafiî, el-Umm, I, 177.

105 Sünen, I, 397.

106 Beyhaki, Sünen, I, 392.

107 Beyhaki, Sünen, I, 391.

108 Beyhaki, Sünen, I, 396; Kenzu'l-'Ummâl, VIII, 344. Rivâyete göre, ezan okurken parmakların kulaklara konulması doğrudur Resûlullah

sesle¹⁰⁹ ve teenniyle, yâni yavaş yavaş ve tatlı tatlı okuması keza Sünnettir. Sesi yükseltmenin de en sevimlisi ve tercih edileni, müezzinin sesidir.¹¹⁰

Yüksek sesle ezan okuma hakkında Ebû Said el-Hudrî şöyle demiştir: Ezanı yüksek sesle okuyun. Çünkü ben Resûlullah(s.a.s)'in, "Cinlerden, insanlardan, ağaçlardan ve taşlardan hiç kimse yoktur ki ezanı duysun ve Kıyamet gününde okuyana şahâdet etmesin" dediğini duydum.¹¹¹

Bir çok mühtedinin, yâni gayrimüslimken Müslüman olanların, İslâm'a Ezan sesiyle geldikleri gerçeğini unutmazsak, Ezan okuma adâbının ne kadar önemli olduğunu daha iyi idrâk ederiz.

Bir arkadaşım şöyle bir anekdot anlatmıştı:

Bir Avrupalı gayrimüslim turist İslâm ülkelerinde seyahate çıkar. Bu meraklı turist, cami minarelerinde okunan ezandan o kadar etkilenmiş ki, Müslüman olmaya karar vermiş. Bu kararını, yâni Müslüman olmayı tatbik edeceği günün arefesinde, bir cami önünden geçerken, Ezan okunmaya başlamış. Bizim turist, ezanın bitmesini ve namazın kılınmasını beklemiş, namazdan sonra da müezzin efendiyle görüşüp kendisine külliyetli miktarda para vermiş. Müezzin, bu parayı neden verdiğini sorunca, turist şöyle demiş:

- Ben İslâm diyarının değişik yerlerinde dinlediğim ezandan etkilenerek Müslüman olmaya karar vermiştim. Fakat sen bu gün öyle bir ezan okudun ki, dinimi değiştirmekten vazgeçtim. Sana bu parayı da bunun için veriyorum!

(s.a.s) Bilal'a emretmiştir (İbn Mâce, Sünen, Kitabu'l-Ezân, Hadis no: 710).

109 Beyhâkî, Sünen, I, 396; Kenzu'l-'Ummâl, VIII, 344.

110 İmam Safî, el-Umm, I, 178.

111 İbn Mâce, Sünen, Kitabu'l-Ezân, Hadis no: 723.

Yukarıda anlatılan hadise bir hikâye bile olsa, maalesef gerçeği de ifade ediyor. Onun için müezzinler seçilince bu hususa da dikkat edilmesi gerekir.

Yine bir Mısırlı arkadaşım anlatmıştı:

"Benim oturduğum mahallenin camisinin bir müezzini vardı. Öyle bir ezan okuyordu ki, sanki insanları camiden soğutmak için okuyordu ezanı. Mahallede herkes rahatsızdı. Nihayet bir gün mahallemizde oturan Müslüman bir zengin, müezzini bulup, kendisine kaç para maaş aldığını sormuş. Müezzin de aldığı maaşı söyleyince, zengin adam ona şöyle demiş:

- Bak müezzin efendi! Bundan sonra sen ezan okuma, ben senin maaşının iki mislini sana vereceğim!

Müezzin kabul etmiş; onun yerine de güzel ezan okuyan başka bir müezzin tayin edilmiş...

Kim ezanı okuduysa kameti de o getirir

Hadis kitaplarında geçen rivayetlere göre, kim ezanı okuduysa, kameti de o getirir diye bir hüküm vardır. Nitekim saha-bi Ziyâd b. El-Hâris anlatıyor:

"Bir sefer sırasında Resûlullah(s.a.s)'le birlikteydik. Ezan okumam için bana emretti, ben de ezanı okudum. Benden sonra Bilal da kâmet getirmek istedi. Bunun üzerine Resûlullah(s.a.s), "Ezanı Ziyâd okudu; kim ezanı okursa, kameti de o getirir!" dedi."¹¹²

Müslümanlar iki namazı cem' ettiğinde,¹¹³ yani beraber kıldığında, birinci namaz için ezan, ikinci namaz için sadece Kâ-

112 İbn Mâce, Sünen, Kitabu'l-Ezân, Hadis no: 717.

113 Şafii, Maliki ve Hanbeli mezheplerine göre, sefer hâlinde, yani yolculuklarda, öğlenle ikindi; akşamla yatsı namazları cem' edilip beraber kılınabilir. Hanefiler ise seferde de namazları cem' etmezler.

Salâ

İslâm dünyasının bazı yörelerinde, Ezandan sonra "Salâ", yâni Peygamber Efendimiz'e salat ve selam getirilir. İslâm'ın ilk dönemlerinde olmayan bu adet, günümüzde hâlâ bazı yerlerde icra edilmektedir. Meselâ yirmi sene bilâfasıla hizmet ettiğim Erzurum'da, hâlâ ezanlardan sonra Salâ okunur. Yalnız akşam namazı ile yatsı arasının vakti dar olduğundan, akşam ezanlarından sonra Salâ okunmaz. Ayrıca öteden beri, bir mahallin sâkinlerine, birilerinin öldüğünü bildirmek için de Salâ okunmaktadır.

Yeni doğan çocukların kulağına ezan okumak

Ehl-i Sünnet mezheplerinde olduğu gibi Şii mezhebinde de yeni doğan çocukların kulağına Ezan ve Kamet okunur. Bu, yeni doğmuş olan çocuğun sağ kulağına Ezan, sol kulağına da Kamet okunması şeklinde icra edilir. Rivayete göre Resûlullah(s.a.s) bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Bir kimsenin yeni bir çocuğu doğduğunda, sağ kulağına ezan, sol kulağına da ikamet okunsun. Çünkü bu, onu Şeytan'a karşı korur"¹¹⁵

Osmanlılar zamanında hatta günümüzde, bazı aileler, yeni çocukları doğdu mu, evlerinde ziyafet verir, bazıları hatim ve mevlitler okutur. Ardından da eve davet edilmiş olan bir âlim ya da eşraftan birisi çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına da kamet okur.

¹¹⁴ İmâm Şafiî, el-Umm, I, 176.

¹¹⁵ Bihârul-Envâr (Bk. Abdullah Turan, Ehl-i Beyt Mektebinde Namaz, s. 160).

Soğuk gecelerdeki ezan

Hız. Muhammed(s.a.s), gerçekten âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan bir Peygamberdi. Ve o, gerçekten dini zorlaştırmıyor, kolaylaştırıyordu. Nitekim, soğuk veya çok yağışlı zamanlarda, Müslümanların mescide gelip soğuktan hastalanmalarını için, namazlarını evlerinde kılmalarını ister, ve bunu ezanla bildirirdi. Böyle zamanlarda Hız. Peygamber(s.a.s), Bilâl'a, ezandan sonra şöyle demeyi emrederdi: **ألا صلوا في الرحا** (Ey insanlar! Namazlarınızı evinizde kılınız!)¹¹⁶

Ezan zaman ölçüsü oluyor

Müslüman toplumlarında Ezan âdeta insanların zaman ölçüsü olmuştur. Özellikle geçmiş dönemlerde, yani Müslümanların, İslâm'a daha çok bağılı oldukları, ibâdetlerini aksatmadan yerine getirdikleri zamanlarda, Ezan onlar için zaman ölçüsü olmuş, işlerini Namaz'a ve onun çağrısı olan Ezan'a göre ayarlamışlardır. Günümüzde bile bir çok İslâm ülkesinde devletin resmî programları dahil, sosyal hayat Namaza göre tanzim edilmekte, ve bu nizamı Ezan bildirmektedir. Hatta buna uygun olarak Osmanlı Devletinde "Ezânî Saat" diye bir saat birimi de vardı ki bu, gün batımından hesaplanırdı.¹¹⁷

Ezân lafızlarının psiko-sosyolojik bir tahlili

الله أكبر الله أكبر الله أكبر Allahu Ekber Allahu Ekber

"Allahu Ekber" diye başlar Ezan, ve dört defa tekrar eder aynı söz: Allahu Ekber, Allah en büyüktür!

¹¹⁶ İmam Şafî'î, el-Umm, I, 178.

¹¹⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1971, I, 580.

Sen ey doğu; sen ey Batı, sen ey Güney ve sen ey Kuzey
duy, dinle ve bil ki, Allahu Ekber, Allah en büyüktür!

Siz ey dört cihet, ya da yön; duyun, dinleyin ve bilin ki,
Ekber olan yani En Büyük olan ve temsil ettiğiniz yer kürenin
her türlü hâkimiyeti Allah'ındır.!

Ekber yani En Büyük sıfatı sadece Allah'ındır. O sıfatı,
O'ndan başkasına verip, kullanmayın ki O'na ortak tanıyıp şirk
koşmayınız! Başkalarını O'ndan büyük görüp bağırmayınız ki,
İlahî Kudret gazaba gelsin! Sizden önceki kavimleri yok etti-
ği gibi sizleri de yok etmesin!

Allahu Ekber, tek Büyük Allah'tır! Tek Hâkim odur! Alla-
hu Ekber, uyulacak tek merci O'dur! Allahu Ekber, yanılmaz ka-
nuna sahip tek kanun koyucu O 'dur!

أشهد أن لا إله إلا الله Eşhedu en lâ ilâhe illallah

أشهد أن لا إله إلا الله Eşhedu en lâ ilâhe illallah

Eşhedu !

Düşündüm, anladım, kalbimle kabul ettim ve dilimle söy-
lüyorum ki: La ilâhe illallah! Allah'tan başka kâinat nizamını
elinde bulunduran bir başkası yani bir ilâh yoktur! İçimde put-
laştırdığım makam, ideoloji, ilke, parti, hizip, kadın, erkek, ev-
lat, sanatkar, sporcu, kulüp, loca, önder, şef, seks ilâhlarının ta-
manına "Lâ!"deyip, inkâr ederek kalbimi ve düşüncemi; ruhu-
mu ve bedenimi; elimi ve dilimi, "İllallah" deyip Rabbimin em-
rine veriyorum! Ondan başkasına güç tanımaya vesile olacak her
şeye "Lâ!" (hayır) deyip, kenara itiyor, O'nu yani Allah'ı tek ve
biricik güç ve hâkim tanıyarak "İllallah" diyor bağlanıyorum;
bağlandığıma dair söz ve biat ediyorum ki, bütün kâinat zerre-
cikleri şahit olsun.

أشهد أن محمدا رسول الله Eşhedu enne Muhammeden Resûlul-

lah

أشهد أن محمدا رسول الله Eşhedu enne Muhammeden Resûlul-

lah

Yine düşündüm, anladım, kalbimle kabul ettim ve dilimle söylüyorum ki; Muhammed Allah'ın Resûlüdür, yâni "İllallah" deyip inandığım Allah'ı bana tanıtan, bana öğreten, bana sevdiren; ve Allah'ın kanununa nasıl uyacağımı, tatbikatıyla gösteren Muhammed(s.a.s)'dir. Yâni Allah dışındaki bütün güçleri(tevâğit) nasıl inkâr edip, Allah'ı öğrenmeme vesile olacak sıfatlarını bana bildiren Muhammed(s.a.s)'dir. Yâni Muhammed'i ve onun sünnetlerini kabul ediyorum ki, bana İslâm'ı öğreten onlardır. "Kur'an'a uyarım da, Peygamberin Sünneti'ni ister alırım, ister almam, çünkü Muhammed Arap'tı ve Arap zevkine hitap ediyordu" zihniyetinin temsilcilerine ve saçmalıklarına rağmen, kabul ediyor ve bütün dünyaya şahit olmaları için ilân ediyorum ki, ne Muhammed'siz ve ne de Sünnet'siz (yâni Hz. Muhammed(s.a.s) uygulaması olmaksızın) İslâm anlaşılır! Çünkü sünneti inkâr etmek, Hz. Muhammed(s.a.s)'i tanımamak da Allah'ı inkâr etmenin başka bir yoludur. Ben ise Muhammed'i, Allah'ın Resûlü ve davamın tek lideri olarak tanıyorum. Allah emrettiği için ona salavat getiriyor, selamların en güzeliyle selamlıyorum. "Seni sevmeyen, Allah'ı da severmez, sana bağlanmayan, İslâm'a da bağlanamaz! Sana inanmayı tevhidin şartlarından kabul etmeyenler, varsınlar âlûde olsunlar Hristiyanlarıyla, Yahudileriyle" diyor, Sünnetini, İslâm'ın olmazsa olmaz şartı olarak kabul ediyorum... Ve onlara şu ayetleri haykırıyorum:

"Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu, içinden ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlere sokar. İşte bu büyük başarıdır. Kim de Allah'a ve Peygamberine isyan

eder ve onun koyduğu sınırları aşarsa, Allah onu ebedi kalacağı cehennem ateşine sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır.”¹¹⁸ “Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır.”¹¹⁹ “Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, şüphesiz onlar için, içinde ebedi kalacakları cehennem ateşi vardır.”¹²⁰

حي على الصلاة Hayyi 'ala's-Salat

Haydi müminlere belli vakitlerde farz kılınmış¹²¹ olan namazı kılmaya! Dinin direği olan Namazı ikâme etmeye! Namazı cdâ için, abdest almaya. Kirlerden, paslardan arınmaya... Ellerini pâk edip, sarfettiğin kötü sözlerden kirlenmiş olan ağzını, dilini temizlemeye... Sana bakanlar iğrenmesin, gıpta etsin diye, yüzünü, kulaklarını, saçını başını yıkamaya, güzel kokular sürünmeye... Kimse rahatsız olmasın için, ayaklarını tertemiz yıkayıp, Namazla ilâhî buluşmak için mis gibi kokmaya...

Haydi namaza! Sadece müminlerin olan kutsal ibâdete... Allah'ın kendilerinden razı olacağı “musallîn”den¹²² olmaya koşun!

Haydi beşerî güçleri temsil eden put heykellerini parçalayıp Allah'a koşan Hz. İbrahim gibi, Allah'a kulluk etmeye! Haydi Namaza! Haydi ibâdete! Haydi secde etmeye! Şeytan'ın iğvasıyla gurur kaplamış olan beynimizi arındırıp, toprağa alnımızı koyarak secde etmeye! Secde ederek hür olmaya, şahsiyet bulmaya! Asırların câhili kültürleriyle yozlaşmış kafalarımızı secde-

118 K.K. Nisâ Sûresi, 13-14.

119 K.K. el-Ahzâb Sûresi, 36.

120 K.K. el-Cinn Sûresi, 23.

121 K.K. Nisâ Sûresi, 103.

122 K.K. El-Ma'âric Sûresi, 22.

ye koyarak, tüm süperlerden, batılardan, tabulardan, makam ve mevkilerden, kölelikten, uşaklıktan, Amerikacılık ve Rusyacılıktan; kapitalizmlerden, komünizm, sosyalizm ve faşizmlerden; ezilmişlikten, hor görülmüşlükten, piramitlere harç, put heykellerine araç olmaktan; dünya nimetlerine kul olmaktan, esiri olduğumuz fabrika bacalarından; münâfık modernliğin, özentî ve kompleks kokan kavramlarından, ruhumuzun kirli havasından, "...dan, "...dan, bağımsızlaşarak şahsiyetimizi bulalım secde-de.!

حي على الصلاة Hayyi 'ala's-Salat

Haydi namazla, Kur'an'ın emrettiği¹²³ gibi, her türlü fuhuş ve münkerden kurtulmaya... Fuhuş ve münker belâsına kapılmamak için, Namaz zırhını giymeye... Fuhuşla ve fuhuş yapanlarla hiçbir surette arkadaşlık kurmamaya... Fuhuştan yüz çevirmeye...

Haydi namaza! Haydi, namazı en güzel şekilde kılmaya, riyâdan, tekebbürden arınmaya... Haydi, namazı "eğilip kalkmaktan ibâret sanan gûruh"tan olmamak için, onu bütün erkânı ile edâya... Namazında "sâhûn"dan, yâni gafillerden değil, "hâşî'in"den, namazlarını huşu içerisinde kılanlardan ol! Nâmaza dururken, mutlaka, "Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir"¹²⁴ de, ve bunun şuurunda ol!

Haydi Allah için Namazda kıyam etmeye, rûkû ve sûcûd etmeye. Rûkû ve sûcûd ederek tenzih ve ta'zim edelim Rabbimizi Tahiyatta(selamlaşmada). Allah'la selamlaşıp, Miracımıza yükselelim "Sidre"lerde... Mü'minin Miracı olan Tahiyatta, selamın sadece salih kullar için olduğunu öğrenelim selamımızda.

123 K.K. Ankebûr Sûresi, 45.

124 K.K. el-En'am Sûresi, 162.

Tahiyyatta, Allah'ın kendisine lutfettiği selamı, bize de teşmil eden yüce Peygamberimiz'i analım.

Namazı bitirip, birbirimize mü'min selamı verelim! Selamdan sonra, tekrar Allah'ı unutup dünya ilâhlarının emrine girmemek, şucu, bucu diye suçlamalarımıza son vermek ve sadece Allah davası için olmak üzere sarılahım birbirimize sıkı sıkıya! Ta ki ruhlarımız birbirlerini duysun, tağutî Şeytan ve görüşler bizden uzaklaşsın!

Haydi Allah'ın evlerinde, Allah'a kul olmaya... Camilerde, cemaat olmaya koşun! Çünkü camileri yapanlar, sadece Müminlerdir. Camilere koşun amma, "Dırar mescidleri"ni de unutmayın asla!

Hayyi 'ala'l-Felâh

Haydi kurtuluşa! Haydi kurtuluşa erenlere karışmaya... Haydi Allah'ın, "Mü'minler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında derin huşû içindedirler. Onlar ki, faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler. Onlar ki, zekâtı öderler. Onlar ki, ırzlarını korurlar.... Yine onlar ki, emanetlerine ve verdikleri sözlere riâyet ederler. Onlar ki, namazlarını kılmağa devam ederler. İşte bunlar vâris olanların tâ kendileridir. Onlar Firdevs cennetlerine vâris olurlar. Onlar orada ebedî kalacaklardır"¹²⁵ dedikleri kurtulmuşlardan olmaya!...

Haydi kurtulanlarla olmaya! Sadece günâhlardan kaçınıp temizlenen; Rabbinin adını anıp namaz kılan ve böylece kurtulan¹²⁶lara katılmaya!.. Nefsini hevâdan temizleyip bu şekilde kurtuluşa erenlere¹²⁷ arkadaş olmaya!

125 K.K. el-Mu'minûn Sûresi, 1-10.

126 K.K. Âlâ Sûresi, 14-15.

127 K.K. eş-Şems Sûresi, 9.

Haydi faiz yemeyerek kurtuluşa ermeye?¹²⁸ "Sabredin, bâtılın taraftarlarına karşı cesaretle direnin, Hakkı savunmak için hazırlıklı olun ve Allah'tan korkarak kurtuluşa erin!"¹²⁹ Allah yolunda cihad edin, kurtuluşa erin!¹³⁰ "Ey iman edenler! İçki, kumar, tapınılan heykeller ve fal için kullanılan oklar, pis ve şeytanî işlerdir. Bunlardan sakının ki kurtuluşa eresiniz!"¹³¹ Biliniz ki zalimler asla felâha eremezler!¹³² Cürüm işleyenler/Allah'ın yasakladığı fiilleri işleyenler kurtuluşa eremezler!¹³³ Sihirbazlar felâha eremezler!¹³⁴ Kâfirler/İslâm'ı din olarak kabul etmeyenler kurtuluşa eremezler!¹³⁵ Allah'a iftira atıp yalan isnad edenler kurtulamazlar!¹³⁶

Haydi kurtuluşa! Bil ki kurtuluşa erenler, Kur'an'a, ilâhî kitap diye inananlar, gabya inananlar, namazı erkânına riayet ederek kılanlar, Allah'ın kendilerine verdiği rızıktan hayır yolunda harcayanlar, Hz. Muhammed(s.a.s)'e ve ondan önceki peygamberlere indirilmiş olanlara inananlar, Ahiret'e imân edenler ve böylece doğru yolda olanlardır!¹³⁷ Yine onlar, yani kurtuluşa erenler, Hayra çağırانlar, Allah'ın emirlerini bildirenler, yasaklarından da sakındıranlardır!¹³⁸ Onlar, sadece Hakkın ölçü olduğu Kıyamet gününde hesap terazileri kurulduğunda, amel kefesi ağır olanlardır!¹³⁹ Yine onlar, o kurtuluşa erenler,

128 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 130.

129 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 200.

130 K.K. Maide Sûresi, 35.

131 K.K. Maide Sûresi, 90.

132 K.K. el-En'âm Sûresi, 21, 135; Yûsuf Sûresi, 23; Kasas Sûresi, 37.

133 K.K. Yûnus Sûresi, 17.

134 K.K. Yûnus Sûresi, 77; Tâhâ Sûresi, 69.

135 K.K. el-Mu'minûn Sûresi, 117; Kasas Sûresi, 82.

136 K.K. en-Nahl Sûresi, 116.

137 K.K. Bakara Sûresi, 1-5.

138 K.K. Âl-i İmrân Sûresi, 104.

139 K.K. el-A'râf Sûresi, 8; el-Mu'minûn Sûresi, 102.

Hız. Peygamber(s.a.s) haklarında bir hüküm vermek üzere onları çağırduğında, "duyduk ve itaat ettik" diyenlerdir!¹⁴⁰ Onlar, akrabaya hakkını veren, yoksula ve yolda kalmışa da hakkını verenler... İşte bu, Allah rızasını arayanlar için daha hayırlıdır. Ve kurtuluşa erenler de bunlardır.¹⁴¹ Bil ki, "Allah'a ve Ahiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, babaları, oğulları, kardeşleri yahut kendi soy-sopları olsalar bile, Allah'a ve peygamberine düşman olan kimselere sevgi beslediğini göremezsin. İşte Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları kendi katından bir ruh ile desteklemiştir. Onları, içlerinden ırmaklar akan ve içlerinde ebedi kalacakları cennetlere sokacaktır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, Allah'ın tarafında olanlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir."¹⁴² Bil ki, "Kim nefsinin cimrilikinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir."¹⁴³

حي على الفلاح Hayyi 'ala'l-Felâh

Haydi kurtuluşa, haydi insanlığın kurtuluş mücadelesine! Haydi süperlere dur demeye. Haydi tüm mustad'afların, tüm ezilmişlerin safına girmeye! Haydi Afganıyla ağlamaya, Morollarla kanamaya! Haydi müstemleke kovboylarıyla mücadele eden kızıl derili olmaya. Haydi Nikaragualı bebekleri öldürmek için silâh taşıyan gemiyi durdurmaya. Haydi Felluce'de katliam yapan Amerikalının boğazına sarılmaya. Haydi Filistin'de çocuk katleden Siyonist'e hesap sormaya! Haydi Ebû Ğurayb hapisânesinde masum kadınların ırzına geçen işgalci Amerikalının iğrenç ihtirasını durdurmaya! Haydi üç günlük dünya menfaati

140 K.K. Nûr Sûresi, 51.

141 K.K. Rûm Sûresi, 38.

142 K.K. Mücadele Sûresi, 22.

143 K.K. Haşr Sûresi, 9; Tegâbun Sûresi, 16.

uğruna bu katil güruhuna yardıakçılık yapan işbirlikçileri uyan-
dırmaya, Hesap Günü'nü hatırlatmaya...

Hayyi 'ala'l-Felâh حی علی الفلاح

Haydi dünyayı paylaşamayan, kâh Cenevre'de kâh İzlan-
da'da, kâh bilmem nerede bir araya gelip insanlıkla alay eden
Batılı müstemlekeçilerin (ve tüm onlar gibilerin), insanların kan-
ları üzerinde ayakta duran ve her ayağı bir kukla başkanın omu-
zunda olan masalarını devirip kafalarına çalmaya. Haydi âleme
"terorist" deyip, kendi çıkarları için dilediği ülkeyi işgal eden, ya-
şayanlarını napalm bombalarıyla katliama tabi tutan; işgal ettiği
ülkelerde, Lût kavmine parmak ısırtacak tecavüzleri sergileyen;
kadınlara, çocuklara işkence yapmayı, inancının gereği sayan;
saadetini, insanların kanları üzerinde sürdürmeyi ilke edinmiş
olup, kendisini "Çağdaş Haçlı" olarak ilân etmiş olan Ameri-
ka'nın, ve işbirlikçilerinin oyunlarını bozmaya!

Haydi tüm diktatörlerin, zalimlerin, hak yiyenlerin, ispi-
yoncuların, işbirlikçilerin, mütegalibenin, hırsızların, tefecile-
rin, hortumcuların, İslâm düşmanlarının defterlerinin dürüldü-
ğü odanın kapısını aralamaya!..

Hayyi 'ala'l-Felâh حی علی الفلاح

Haydi Namazla kurtuluşa; Namazda duruluşa ve yakan-
şa! Haydi iflâh olmaya, haydi mü'min olmaya, ve felâhın yalnız
mü'min için olduğunu anlamaya!

Allahu Ekber الله أكبر

Allah en büyük, Allah en büyüktür! Bunu tekrar tekrar
söyle ve ne söylediğini bil ki; buna "Tekbir" denir. Çok ve korku-
suzca tekbir getir ki; kahrolsun müşrikler, münafıklar! Unutma
ki tekbir, silâhıdır mü'minin!

La ilâhe illallah لا إله إلا الله

Büt n il hlara hayır, sadece Allah'a evet! Sadece O'nun g c ne, kuvvetine, iktidarına evet, O'nun dışındaki t m il hlara ve il h ılara hayır!

Ezanın Edebiyatımızdaki Yeri

Ezan toplumumuzla o kadar aynileşmiştir ki, sanki onu dinlemeden büyüyen çocuklar, çocukluklarını yaşamamış gibidirler. Ezan dinleyerek büyüyenler, ondan uzaklara gidince, seher vakitlerinde, Cuma saatlerinde onun özlemini çeker, "Acaba bir "Allahu Ekber" sesi bir yerden gelir mi? diye hasretini çekerler Ezanın... Bundan dolayıdır ki bazı semtler; hatta bazı şehirler daha şanslı, ya da şanssızdırlar bu konuda...

Edip ve şair Yahya Kemal, bu psikolojiyi şöyle anlatır "*Ezansız Semtler*" isimli makalesinde:

"Kendi kendime diyorum ki; Şişli, Kadıköy, Moda gibi semtlerde büyüyen, oynayan Türk çocukları milliyetlerinden tam bir derecede nasib alabiliyorlar mı? O semtlerdeki minareler görülmez, ezanlar işitilmez, Ramazan ve Kandil günleri hissedilmez. Çocuklar Müslümanlığın çocukluk rüyasını nasıl görürler?..... Biz ki, minareler ve ağaçlar arasında Ezan sesleri işiterek büyüdük. O mübarek muhitten çok sonra ayrıldık. Biz böyle bir sabah namazından anne millete tekrar dönebiliriz. Fakat minaresiz ve Ezansız semtlerde doğan frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlayamayacaklar!..."¹⁴⁴

Birçok İslâm ülkesinde olduğu gibi, Türkiye'de de Ezan,

144 Metin, Ali Nar'ın, Edebiyatımızda Ezan adlı araştırmasından alınmıştır.

tıpkı diğer dinî konular gibi, hem nesre hem de nazma konu olmuştur. Özellikle sabah ve yatsı namazları edîb insanımızın dinî duygularını harekete geçirmiş, her biri bir diğerinden güzel yazılar, şiirler kaleme almıştır.

İşte onlardan bazıları:

Şair Bâkî'nin, "*Kânûnî Mersiyesi*"ndeki şu beyti ne kadar şaheser?:

"Aldın hezâr butgedeyi mescid eyledin
Nâkâs yerlerinde okuttun Ezanları!"

Mehmed Akif'in "*Ezanlar*" adlı şiiri ne kadar içten bir imân ifadesidir:

Ezanlar

"İhtilaf ı metâli' sebebiyle küre üzerinde ezansız zaman yoktur"

Zaman geçmez ki yüz binlerce kalbin vecd-i sekrânı,
Zeminden yükselip, göklerde vahdetzâr-ı Yezdân-ı
Ararken, dehşetâkîn etmesin bir sayha vicdânı.
Ne lâhûrî sadâ "Allâhu ekber!" sarsıyor cânı...
Bu bir gülbank-i Hak'tır, çok mudur inletse ekvânı?
Bu lâhûrî sadâ çıktıkça cûşa-cûş olup yerden,
İner esrâr-ı kudret kibriyâ tavrıyla göklerden.
Bütün âheng-i hilkat yâd ederken Hakk'ı ezberden,
Vicâhî feyz alır artık o nûru'n-nûr-i Ezherden:
Hüveydâ şimdi cânandır seherden, şâm-ı esmerden!
Seher vaktinde mevcûdât, nûşîn hâb içindeyken,
Bu rûhânî nevâ âfâkı mevcâ-mevc edip birden;
Muhîtin kalb-i hâmuşunda başlar bir hazin şîven.
Bakarsın her taraf zulmet, fakat bir zulmet-i rûşen!

Semâ bîdâr, her yıldız Cemâlu'llâh'a bir revzen.
Maîşet kayd-ı can fersâsının mahkûmu, bîzân,
Bütün biçâreler gündüz bu yâd-ı merhametkân,
Duyar sermest olur görmüş kadar ferdâ-yı Dîdâr'ı!
O neşveyle, yorulmak şöyle dursun, en ağır bân,
Sürûkler görmeden, göstermeden yulgnlık âsân.
Güneş mağrib-güzîn olmuş semâ esmer, ufukgulgûn;
Zaman durgun, zemin muğber, cihan dembeste, can mahzûn;
Gariblik rû-nümâ yer yer, sükûnet dembedem efzûn...
Bakarsın bir de gülbank-i llâhiden dolup gerdûn,
O tenhayî-i sevdâvî olur Allâh ile meskûn!
İnip vaktâ ki leylin dest-i istîlâsı gabrâya,
Serer dünyâya zulmetten adem çeklinde bir sâye;
Nazar medhûş, müstağrak giderken zîr ü bâlâya.
Döner, "Allâhu ekber" cûşu yükseldikçe Mevlâ'ya,
O muzlim sîne-i hilkat tecellizâr-ı Sînâ ya!
Senin, dem geçmiyor, yâdınla leb-rîz olmadan eb'ad!
Ne müdhiş saltanat yâ Rab, nasıl âsûde istibdâd!
O istibdâda hürmettir ezanlar, subhalar, evrâd...
Hayır, sen rûh-i rahmetsin, bu sesler senden ister dâd,
Verir miydin, eğer dâd etmesen, feryâda isti'dad?

Gunûde rûh-i tabîat samîm-i zulmette...
Sitâreler bile bâlâ-yı sermediyyette,
Yavaş yavaş uyumak istiyor yumup gözünü;
Seher semâların altında, açmıyor yüzünü.
Fırâş-ı leylde dinmiş bütün enîn-i hayat,
Ridâ-bedûş-i sükûnet önümde hep safahat.
Görüp muhtîmi dalgın hamûş bir vecde,
O hâli ben de temâşâyâ daldım âsûde.
Nigâhı mest ediyorken bu levha-i mahmûr,

Ufukta yükselerek bir sadâ yı dūrâ-dūr,
 Yayıldı rûy-i zemînin o anda her yerine,
 Sokuldu leyl-i ketûmun bûtun serâirine.
 Cihân-ı nâimi kaldırdı, bî-karâr etti,
 Zalâm içinde ne âlemler âşikâr etti!
 O yükselen sesi tekrîre başlayıp eb'âd,
 Duyuldu sîne-i şebden medîd bir feyâd.
 Semâya çıktı o feryâd, âh-ı ümmet olup!
 Semâdan indi o feyâd, rûh-i rahmet olup!
 Uzaktan andırıyorken, demin, heyûlâyı;
 Semâ'hâne-i leylin birer küçük nâyı
 Gibiydi şimdi hayâlimde her menâr-ı mehîb...
 O taş yürekte bu sûzişli nağmeler ne garîb!
 O nây pârelerin sonra hepsi hem-dem olup,
 Uyandı rûh-i sükûnette bir azîm âşûb.
 Coşunca âlem-i câmidde sayha-i tehlîl,
 Minâreler bana gelmişti sûr-i İsrafil:
 Muhîte çekmiş iken dest-i şeb, ridâ-yı memât;
 Uyandı karşıkı evlerde lem'a lem'a hayât.
 Uyandı sonra avâlim, uyandı rûh-i sabâh;
 Uyandı hâb-ı ademden birer birer eşbâh;
 Uyandı bende de birşeb-çerağ-ı zulmet-sûz,
 Ki tâ ebed olacak feyz-i Hak'la sîne-firûz.
 Tasavvur eylemem artık zevâl o meş'al için...
 Meğer ki nûr-i ilâhi ufûl edip gitsin¹⁴⁵.

Hayatının bir döneminde imanını kaybeden Servet-i Fû-
 nûn şâiri Tefvîk Fikret de, İslâm'ı terk etmediği dönemlerinde
 ezanla ilgili şu güzel şiiri yazmıştır.

"Sabah Ezanında" adlı şiirinde, şöyle söylüyor Fikret:

145 Şiirin tahlili için bk. Fatih Bağcıoğlu, Sızıntı Dergisi, Şubat 2003, Yıl:
 25, Sayı: 289.

Sabah Ezanında

Allahu Ekber... Allahu Ekber...

Bir samt-ı ulvî: Gûyâ tabiat

Hâmuş hâmuş eyler ibadet.

Allahû Ekber... Allahû Ekber...

Bir samt-ı nâlân: Gûyâ avalim.

Pinhân u peydâ, nevvâr u muzlim;

Etmekte zikr-i Hallâk'ı daim.

Allahû Ekber... Allahû Ekber...

Bir samt-ı ulvî: Kalb-i tabiat,

Bir samt-ı nâlân; Rûh-ı avâlim,

Etmekte zikr-i Hallâk'ı dâim,

Etmekte ra'san ra'san ibadet.

Yahya Kemal'in "Ezan-ı Muhammedî" adlı şiiri ise, herhalde bu konudaki şiirlerin zirvesi olmak gerek.¹⁴⁶

"Emr-i bülendsin ey Ezan-ı Muhammedî

Kâfi değil sadana cihân-ı Muhammedî

Sultan Selim-i evvel râm etmeyip ecel

Fethetmeliydi âlem-i şân-ı Muhammedî

Gök nura gark olur nice yûzbin minâreden

Şehbâl açınca rûh-i revân-ı Muhammedî

Ervâh cümleten görür Allahuekber'i

Akseyleyince Arşa Lisân-ı Muhammedî.

Üsküp'te kabr-i mädere olsun bu nev gazel

Bir tuhfe-i bedi'ü beyan-ı Muhammedî"

Sadece Türkiye'de değil, bütün İslâm ülkelerinde Ezan

146 Şiirin tahlili için bk. Zeynep Kerman, "Üç Ezan Şiiri", Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri, Ankara, 1998, s. 170.

edebiyatın hem nesir hem de nazmında büyük yer almıştır.

Bir Arap şairi, Ezan'la Namazı ölçü alıp şöyle anlatıyor yaşamı ve de ölümü:

"Kişinin Ezanı, daha doğarken okunur
Namazı ise ölümüne kadar ertelenir
Bu kesin delildir ömrün kısalığına
Tıpkı Ezanla namaz arası kadar."

Ve Ezanın vatani olana minareler de dillenir şairlerin misralarında:

Arif Nihat Asya,
"Biz, kısık sesleriz... *minâreleri*
Sen, Ezansız bırakma Allah'ım!
Ya çağır şiirde bal yapanlarını;
Ya kovansız bırakma Allah'ım!
Mahyasız minâreler.. göğü de
Kehkeşansız bırakma, Allah'ım!
Müslümanlıkla yoğrulan yurdu
Müslümansız bırakma, Allah'ım!"

derken,

Şair Ali Nar "Görüntü" adlı şiirinde şöyle seslenir:

"İpek böceğinin iplik kozası
Arının kustuğu çiçek bozası
Sultanî hükümde "Kün'ün tuğrası
Yıldırım indirir ırzı köklere
Minâre Ezanı yazar göklere
Filistinli şair Mahmud Muflih ise şöyle sıralar dizelerini:
"Ezanı bir nur dalgası gibi salın.
Bir demet amber gibi salın.

Bir kanat çırpın güvercin rüyası gibi
Mâsum ruhlar susamıştır
O sevgili Tekbir sesine.."147

Yine minarelere şöyle seslenir bir başka şair:

"Hangi minâreden geliyor bu ses:
Haydın cihâda!..."

"Canlanın öyleyse
Ayaklanın,
Bütünlenin öyleyse
Meydanlar dolsun
Savaş ateşini tutuşturalım"148

Şair Nevzat Yüksel, "Kaf Dağının Ardı" adlı şiirinde şöyle anlatıyor Ezan'la müezzini:

"Oturup şadırvana abdest aldık
Yıkadık elimizi yüzümüzü
Ezan okudu müezzin yanık sesiyle
Sundu ilâhi şarkıyı yüregimize"

Ve şair Osman Atilla, "Şadırvan" isimli şiirinde devam ediyor Ezan'ı, müezzini anlatmaya:

"Anam, babam hâlâ uykusundadır,
Nasıl gıpta etmem müezzinlere
Yıldızlar şafağın korkusundadır.
Selviden ilk ışık düşüyor yere."

Diyerek,

Sabah Ezanı okuyanın misyonunu özetliyor..."

Fecri, dolayısıyla Sabah Namazını haber veren horozlarla gezinmeyi seven Sezai Karakoç, "Hızır Kırk Saat" adlı şiirinde

147 Şiir Ali Nar'ın, Edebiyatımızda Ezan adlı araştırmasından alınmıştır.

148 Ali Nar, Edebiyatımızda Ezan.

şöyle dile getiriyor duygularını:

"Ey insan prizmaları
Sizden uzak değilim
İlyas benim kızılötem
Ben sizin monotenizim
Ben en çok horozlarla gezenim
Geceleri *Namazım*
Sabahları *Ezanım*"

Şair Salahaddin Batu, Şehriyar'ı hatırlatan "*Sultanahmet'te Ögle*" adlı şiirinde, şöyle dile getiriyor Ezan sesini:

Bir başkası da, geniş çevresiyle, bir bütün içinde "*Ezan*" diyor:

"Bir mâvi ışıktaki uyumuş çiniler
Avlularda selvi ve şadırvan sesi
Parlıklar vurmuş kemerlere yer yer
Serin çeşmelerle hülyâ neşesi.

"Çiçekler ışığı serilmiş huzurdan
Revaklar, aydınlık gölgeler billûrdan.
Rûyâ serinliği, selviler nurdan
Ve tâ uzaklardan bir ezan sesi:"

Yeni şairlerimizden R. Kaymaz da, "*Muştu*" adlı nefis şiiriyle şöyle anlatıyor Ezan sesini:

"Müezzin çıkarken fethe gökleri
Mü'minin elleri Hakk'a açılır,
Ne duydukları, ne gördükleri
Bir nur ortalığa durmaz saçılır.

Beş vakit okunan ezan sesinde
Bambaşka dünyadan bir çağrı vardır.
Şehadet getiren minaresinde
Taşlar omuz omza yaşlanmışlardır.

Ey kubbe, şadırvan minaresiyle
Bizi içimizden kuşatan mânâ
Ve günde beş vakit ezan sesiyle...
Bizi kavuşturan sonsuz zamana"

Yine Ezan sesiyle ilgili olarak, Pakistanlı İkbâl şöyle haykıyor:

"Görmüyorum ben burada hayattan bir iz.
Peki nerden geliyor bu Ezan sesi?
Rûmî, burası evliyâ yatağıdır dedi;
Bizi tanımak, toprağımıza aşınâ olmakladır.
Koştum ve gördüm ki kıyamda iki er;
İmâm olan Eganlı ona uyansa Tatar"¹⁴⁹

Yine İkbâl, şöyle anlatıyor Ezanı:

"Bir gece seher yıldızı seslendi öbürlerine;
Hiçbiriniz âdemoğlunu uyanık görmüş müdür?
Merih yıldızı; Allah'ın takdir ve hikmeti yücedir;
Küçük fitne olan insanın uyuması daha iyi dedi.
Zühre yıldızı da; söylenecek başka söz yok mu?
Kör karanlık böceğini andıran insandan bize ne?
Ama dolunay; insan yeryüzünün yıldızıdır,
Siz gece gözükürsünüz, o da gündüz gözükür.
Bir de insan, gece uyanık olma zevkini anlarsa,
Bu sır dolu varlık Süreyya'dan daha yüksek olur.
Onun yetenekleri bütünüyle ortaya vursa,

Fezanın tüm yıldızları çekilip giderdi... dedi.

Ve ansızın Ezan sesi fezayı doldurdu,

O sesle dağların bile kalbi titremeğe başladı"¹⁵⁰

Çağdaş şairlerimizden Ali Ulvi Kurucu da, Ezan'a bir başka vecheden bakıp, ona tarih misyonunu yüklüyor:

"Şark maziler, Ezanlarla gelirken yâda

Kubbeler şehri, geçit resmi yapar ecdâda"

Bir başka beytinde de Ayasofya'da susturulan Ezan için şöyle diyor Ali Ulvi Kurucu:

"Çan sesinden seni kurtarmış ezanlar nerde?

Hani bülbül gibi Kur'ân okuyanlar nerde?..."

Faruk Nafiz Çamlıbel, bir zamanlar Arapça olarak okunması yasaklanmış Ezan'a olan hasretini şöyle dile getiriyor:

"Alnımız secdede bulsun bizi her lahza Ezan

Ve hazin ömrümüzün her günü olsun Ramazan

Zikrimiz Arş'-ı geçip ferşe kadar yükselsin

Mâverâlardan ümid ettiğimiz ses gelsin"

Ve Üstad Necip Fazıl, Ezan'la, Namaz'la kaynaşma sevdasını şu dizeleriyle seslendiriyor:

"İki yıldız arası göğe asılı hamak

Uyku, uyku...zamansız ve mekansız uyumak

Hergün yalnız namazdan namaza uyanayım;

Bir dilim kuru ekmek acı suya banayım

Ve tekrar uyuyayım ve kalkayım Ezanla

Yaşaya dursun insan, hayat dediği anla"

Her mümin gibi, Üstad Necip Fazıl için de Ezan'la tanışmak onun doğumuyla başlar:

150 Bu şiirin tercümesi, Y. Karaca'ya aittir(Ali Nar, Edebiyatımızda Ezan).

“Ölürken aynı ahenk, salâ sesinden sizan:
Kulağıma doğduğum günde okunan ezan”

Azeri Şairi Bahtiyar Vahapzade, “Ezan Sesine Secde” şiirinde şöyle der:

Evim sükût içinde, saat vurur takkatak,
Herkes yatır mışhamış, yalnız benim, ben uyak,
Geceler-sırdaşımdır, geceler-hemsohbetim
Geceler, gecelerde kazandığım servetim-
Şiirlerim, sözlerim, sonsuz hayalim benim.
Geceler dünya ile bin hasbıhalim benim.
Benimçin hem sevinçtir, hem eylemdir geceler
Öz gönlüme açılana penceremdir geceler.
Yalnızlığın içinde kendimle baş başayım
Bölünürüm ikiye, kâh bu tay, kâh o tayım
Benim en hoş ahvâlim-kendimle sohbetimdir.
Bazen de hep kendimden kendime gıybetimdir.
Kulağımda çınılıyor sükûtun bin çaları-
Gecelerin hecesiz sözsüz fısıltıları
Uçar fikrim-hayalim, uçar kolum-kanadım
Gecelerde başlıyor benim asıl hayatım,
Vallah uyku haramdır bana haram geceler
Ben bir insan ömrünü hep yaşarım geceler

Gece sükût içinde... Yer gök uykuda... Birden
Açılan ele benzer yüce minarelerden
Gelir kulaklarıma “Allahu Ekber” sesi
Bu göklerin sesidir... Bu olamaz yer sesi
Bu seste zaman mekân birbirine karışır
Bu sesin tılsımıyla ölümle de barışır
Ölümün pençesini ana koynu sanırsın

Öyle bil uykudaydın, gafletten uyanırsın
Tüylerin ürperiyor, sen lerzeye gelirsın
Bu dünyadan
İlahı dünyaya yükselirsın
Bilmiyorsun hayat ne, ölüm nedir, azap ne?
Yüreğin teslim olur o sesin tılsımına
Sen bu ezan sesinde çimip temizlenirsın
İçinden baka baka içinde gizlenirsın
Duydukça o sesteki sihirli ulviyeti
Cilvelenir gözünde zaman-mekân vahdeti
Bu anlarda öyle bil sen vecdeye gelirsın
Kendin bile bilmeden kalbinin hükmü ile
Sen secdeye gelirsın
Atıp cismin yükünü, sen ruha çevrilirsın
Silkelenip gece de uykusundan uyanır
Yeşilleşen dünyanın yaz rengine boyanır.

Ben bu seste görürüm göze görünmezleri
İlahın yolunda yolundan dönmezleri
Bu hoş dakikalarda "Allah'a vardım" diye
Ben tepeden tırnağa baş koyanım secdeye.

Ve yine Bahtiyar Vahabzâde'nin "*Allahu Ekber*" adlı nefis
şiri:

Allahu Ekber

Allah'a yücelen ulu bir yolun
İlkin pillesidir "*Allahu Ekber*"
Hakk'ı dananların özüne degmiş
Hakk'ın sillesidir "*Aliahu Ekber*"
Göklerin nidası yücelip yerden

Dâim halas eder hayr'ı şerden
Kudret-i Kâmil'in minarelerden
Gelen nağmesidir "Allahu Ekber"

Mekana zamana dövre o sultan
O'dur hakikata kapılar açan
Mûminlik yolunda kalbe nur saçan
İmân şu'lesidir "Allahu Ekber"

Odundan eriyer sine dağları
Işığa bürüyerek karanlıkları
Donmuş ümitleri batmış hakları
Bir anda ısıtır "Allahu Ekber"

Dünyanın ezeli borçludur buna
O bir penceredir evvelden sona
Görünmez dünyanın var olduğuna
İnanmış desidir "Allahu Ekber"

Odur egriliye düzün hamlesi
Rehmin ilk nidası ahir cümlesi
Allah'ın sesidir vicdanın sesi
Vicdanın sesidir "Allahu Ekber"

Sadece Ezan'ın ifade ettiği anlam için yazılmadı şiirler;
onun asli hüviyeti olan Arapça'dan Türkçeye çevriliş felâketi
için de şiirler söylendi.

İşte İsmet Özel'in bu konudaki şiiri, en veciz olanlardandır:

"Ezan sesi duyulmuyor
Haç dikilmiş minbere
Kâfir Yunan bayrak açmış
Câmilere her yere

Öyle ise gel kardeşim
Hep verelim elele
Patlatalım bombaları
Çanlar sussun her yerde.

Çanlar sustu ve fakat
Binlerce yılın yabancıısı bir ses
Değdi minârelere:
Tanrı uludur Tanrı uludur
Polistir babam
Cumhuriyetin bir kuludur

Bense
anlamış değilim böyle maceralardan..."

Müslüman ülkelerinde okunan ezanlar, o ülkelerin kültürlerine göre değişik makamlarda okunur. Ezan okumada önemli olan, şu ya da bu makamda okumak değil, adabına göre ve ahenkli, insanları itecek bir şekilde değil, çağırarak bir şekilde okumaktır.

Günümüzde az riayet ediliyorsa da, Osmanlılarda ve özellikle İstanbul'daki "Selâtin Camileri"nde genellikle Ezan, Sabâ, Hicâz, Rast, Hûzzâm, Nihâvend ve Segâh gibi makamlarla okunurdu.¹⁵¹ Cahit Öney,¹⁵² Ezanlara göre bu makamları şu şekilde sıralamaktadır:

Sabah Ezanında; *Sabâ* ve *Dilkeşhâverân* makamları,
Öğlen Ezanında; *Sabâ*, *Hicâz* ve *Rast* makamları,
İkinci Ezanında; *Hicâz* ve *Rast* makamları,
Akşam Ezanında; *Segâh* ve *Hicâz* makamları,
Yatsı Ezanında; *Rast*, *Nevâ*, *Bayâtî* ve *Rehâvî* makamları.

Halil Can da, Ezan makamları hakkında şöyle demektedir:

"Ezanlar her makamdan okunabilir ise de, ekseriyâ *Rast*, *Hicaz*, *Uşşak*, *Beyatî* ve *Sabâ* makamlarından nida edilmektedir.

151 Zekai Kaplan, *Dini Musiki Dersleri*, İstanbul, 1991, s. 53.

152 Dini Musikimiz, *Musiki Mecmuası*, No: 432, Mart 1991.

Ezana başlarken hangi makam icra edilecekse ilk nidâ edilen Allahu Ekber, Allahu Ekber ile sanki makamın perde gösterilmesi yapılır. Burada istitraten kaydetmek isterim ki, her kim neyi okursa o okuyuşta evvelâ kendi duymalı ve hissetmeli ki dinleyenlere de hissettirebilsin.

"İşte, Allahu Ekber nidây-ı mürşidânesini duyurabilen bir müezzini dinleyenler "el izzetu lillâh, ve'l-azametü lillâh, ve'l-kibriyau lillâh" cümle-i duaıyyesiyle evsafı beşeriyetten tecerrüd ederek sıfat-ı ubudiyetini idrâk ile Cenâb-ı Hakk'a şükürlerini arz ederlerken, ikinci defa tekrar edilen Allahu Ekber, Allahu Ekber nidây-ı medidini (uzatmasını) işitmekle fuyuzât-ı ilâhiyyeden nasibini alır. Burada müezzini siay-ı sadır ve vüs'atı savtına göre okuduğu makamın zemin nağmelerini icra eder.

"Son zamanlarda dinlediğim Ezanlarda Lafzatullah anlaşılmaz bir tarzda söylenmekte sanki "Lahuekber, lahuekber" gibi okunmaktadır ki, katiyyen doğru değildir. Esmâ-i ilâhiyyenin hepsini câmi' olan lafza-ı celâl bütûn vüzûh ve haşmetiyle nida edilmeli ve daima izzeti rububiyetle menziley-i ubudiyet hatırdan çıkarılmamalıdır."¹⁵³

Ezan musikisi ile ilgilenen zevattan bazıları bu konuda öyle titiz davranmışlardır ki, onlardan İsmail Bahâ Süreلسان¹⁵⁴ şöyle demektedir:

"Ezan usulsuz olarak, yani taksim eder şekilde okunur. Sade, geçkisiz ve zahidane bir üslup ile okunmalıdır. Musikili bir şekilde okunurken kelimelerin hakkıyla telaffuzunu ihlâl etmemelidir. Hanbeli ve ondan türeyen Vehabi mezheplerinde Ezanın musikili bir tarzda okunması yasaktır.

153 Halil Can'ın, kendi el yazısıyla yazıp Etem Ruhi Üngör'e gönderdiği, "Ezanlar" adlı mektupları alınmıştır. Mektup, Etem Ruhi Üngör'ün arşivinde mahfuzdur.

154 Bk. Dini Türk Musikisine Giriş, 24.01.1972, TRT Müz. D. Yay.

"Ezana hangi makam ve perde ile başlanmış ise gene o makam ve perde ile bitirilir. Bu kaideye göre, makamın durak perdesinden başlamak gerekeceği kendiliğinden anlaşılır.

"Bir gelenek olarak, ezanlar şu makamlardan okunur:

"Sabah Ezanı: *Sabâ, Dilkeşhâverân*

"Öğlen Ezanı: *Sabâ, Hicaz*

"İkindi Ezanı: *Hicaz*

"Akşam Ezanı: *Hicaz, Rast*

"Yatsı Ezanı: *Hicaz, Rast, Nevâ, Beyâtî*

"Lakin musiki bilen müezzinlerin daha başka, fakat zâhî-dâne duygular için elverişli olan makamlardan ezan okumalarında hiçbir sakınca yoktur. Sözelimi Evc, *Irak, Segâh, İsfahan*, bir dereceye kadar *Hüseynî* makamları gibi".

Sadece Arapça Ezanın değil, Türkçe Ezanın da da beste-leri yapılmıştır. Mesela İzmirli bestekâr Rakım Elkutlu, biri "*Baya-tî*", diğeri de "*Uşşak*" makamlarında olmak üzere Türkçe Ezanın iki bestesini yapmıştır.

Ayrıca Anadolu'nun pek çok yerinde farklı ezan kültürle-ri de oluşmuştur. Bu konudaki en ilginç örneklerden biri Şeh-muz Diken'in *Diyarbakır Diyarım Yitirmişem Yanarım* isimli kita-bında yer almaktadır. Söz konusu kitapta, aynı zamanda ünlü bir gazelhan ve mevlidhan olan Mustafa Baydur, Diyarbakır'da-ki eski ezan kültürüyle ilgili şunları anlatır: "Eski Diyarbakır'de minareye çıkıp ezan okumak her babayiğidin harcı olmayan id-dialı bir işti. Minareye çıkmak için sadece dini konularda iyi bil-gilenmişlik yetmez kişide hem teorik musiki bilgisinin sağlam olması hem de Allah vergisi bir ses güzelliğinin bulunması ge-rekmekteydi... Hiçbir ilde Diyarbakır'ın 'minare uşşacı' gibi bir

makam yoktur. Mesela minarede ezana 'saba' makamı ile başlar 'hüseyin' ile bitirirdik. Yarabbi bize hayırlı bir kapı aç diye 'saba' ile başlardık. Sonra 'sultani nevruzu'na veya 'uşşak'a geçerdik. Uşşak makamı her minarede istisnasız 20 dakika hatta yarım saat 'minare uşşagı' olarak okunurdu....Minarede geceleri okuyordum. Samo adında Hristiyan bir kuyumcu, Anton Usta diye bir terzi, Aziz Usta diye bir başka terzi vardı. Sabahları karşılaştığımızda 'Kirve Allah senden razı olsun, dün gece bizi ihya ettin' derlerdi. O zaman hoparlör falan yoktu, bu yüzden surlara doğru okurduk. Sesimiz Urfa Kapı'daki sura çarpıp aksetsin diye. Hristiyanlar da beni dinlermiş meğer."

Sabah Esanı

Al La hü Ek ber al la hü Ek ber Al la hü Ek ber Al la...

hü Ek ber Eşhedü en lâ lâ hi il lal lah...

Eşhedü en lâ... lâ ha

il lal lah... Eşhedü enne Muhammeden resul lah...

Eşhedü enne Muhammeden resul lah...

Hayye a les sa lah... Hayye a les sa lah...

Hayye a les sa lah...

Hayye a les sa lah...

Eş Sa la hü hayrün a sinen neva Eş Sa la

hü hayrün a sinen neva Al la hü Ek ber al la

hü Ek ber Lâ i la hi il lal lah...

(Notası aian: S. Hoşses)

Allah ü ekber, Allah ü ekber
Allah ü ekber, Allah ü ekber

Eşhedü en lâ ilâhe illallâh
Eşhedü en lâ ilâhe illallâh

Eşhedü enne Muhammeden resul Allah
Eşhedü enne Muhammeden resul Allah

Hayyeales salâ, hayyeales salâ
Hayyealel felâh, hayyealel felâh

Escalâtü hayrün a sinenneva
Escalâtü hayrün a sinenneva

Allah ü ekber, Allah ü ekber
Lâ ilâhe illallâh...

(Belge, Etem Ruhi Üngör'ün arşivinden alınmıştır.)

Güftelerde Ezan

Ezan, toplumumuzla o kadar çok özdeşleşmiştir ki, şarkı ve türkülerimizin güftelerine bile girmiştir. Bu güfteler, genellikle Türk Halk Müziği örneklerinde göze çarpmaktadır. Güftelerin tamamını bu çalışmamızın kapsamı içerisine almaya çalışsak, bu sefer araştırmamızın maksadını aşmış oluruz. Bundan dolayı sadece bazı örnekleri almakla yetineceğiz. Bunu yaparken de özel bir sistematik yerine, rasgele örnekler almayı tercih ettik.

İşte onlardan bazıları:

Kars yöresinden, Rahmetli Âşık Murat Çobanoğlu, "Akşamdı Ezan Vahdı" adlı türküsünde şöyle diyor:

"Akşamdı ezan vahdı (oy aman oy aman ay amandı)
Goncalar gezen vahdı (o yarin gaş gözü ne yamandı)
Men o yari sevmişem (oy aman oy aman ay amandı)
Tarlalar hazan vahdı (o yarin gaş gözü ne yamandı!)"

Tokat yöresinden Muzaffer Sansözen ise, "Burçak Tarlası"nda şöyle söylüyor:

"Sabahtan kalktım ki ezan sesi var
Ezan da sesi değil yar yar burçak yası var
Bakın şu adamın kaç tarlası var"

Anonim olan "Çıkabilsem Sarayının Köşküne" adlı şu Rumeli türküsünde de şunları okuyoruz:

"Şakı bülbül var uyandır yarimi
Ben kıyamam sen uyandır eşimi"

Akşam oldu ne karanlık geceler
Sabah oldu ezan okur hocalar
Korkanım yârimi eller kocalar”

“Çoban Şahbalı” türküsünün şu dördlüğünde de şunları okuyoruz:

“.....

Dut toplamak için ağaca çıkardık
Ölümden korkmazdık daldan sarkardık
Horozun sesine erken kalkardık
Ezan sesi duya duya büyüdük”

Göle yöresinden Âşık Kevseri, “Katiyen” isimli “Divan” türküsünde şöyle zikreder Ezan’ı:

“.....

Bakın beş vakit okunur ezanlar hastasıyım
Güler yüze tatlı dile lisanlar hastasıyım
Kibar ve mert anlayışlı insanlar hastasıyım
İki insan arasını bozan olmam katiyen”

Eğimli Mustafa Özden, “Eğin dedikleri Küçük Bir Şehir” isimli güftesinin bir yerinde şöyle der:

“Her sabah her sabah okunur ezan
Takatım gelmiyor gurbeti gezam
Okumuş değilim bir name yazam

Engel yavrum engel Eğimli misin
Sılaya gelmeye yeminli misin”

Göle yöresinden Ferman Baba'nın "Gel Hele" (Uzaktan gelmişim) türküsünde Ezan:

".....

Su başında abdestini almadan
Kulaklara ezan sesi dolmadan
Üç beş kişi bir cemaat olmadan
İnsan namaz kılamıyor gel hele"
Aşık Garip'in, "Geldim" adlı güftesi:

".....

Halep'de dinledim ezan sesini
Erzurum'da kıldım gün ortasını
İkindide buldum serhat Garsı'nı
Orda seccademi açtım da geldim

Hızır İlyas bulur Garip gezeni
Mevlâm şad eylesin böyle düzeni
Tiflis'te okunur akşam ezanı
Ben ulu vatani seçtim de geldim"

Ankara yöresinden Mustafa Hulusi Koçer'in, "Misket" türküsü:

"Caminin ezan vakti
İçinin düzen vakti
Ben misketi kaybettim
Sonbahar gazel vakti

.....

Caminin ezanı yok
İçinin düzeni yok
Çok memleketler gezdim
Misketten güzeli çok"

Arduu'u'tan Âşık Duııanı'nin "Ne Hayaldeyiz" adlı türküsünden:

"

Küçük büyüğüne boynunu bükmez
Kime selam versen bir yana bakmaz
Kimi ezan duyar yerinden kalkmaz
Ömrümüz bitiyor ne hayaldeyiz"

Yine Âşık Dumanı'nin, "Sensin" deyişinden:

"

Haşa senden başka yoktur hüdalar
Size tebessümler size edalar
Minareden gelir türlü sedalar
O Allah denilen ezanı sensin"

Âşık Derdi Derya'nın, "Sana Misafir Geldim Osmaniye" adlı türküsü:

"

Derdi Derya akar gözümün yaşı
Seherin vaktinde ezanın vakti
Bana mekân oldu Karaçay taşı
Sana misafir geldim Osmaniye"

Tavaslı İsmail Şakar'ın, "Tavasıma doııamadım" adlı türküsünden:

"

Tavas'ımın üstünde nur
Çingir çingir ezanı gür
Rahat yaşamaya özgür
Doııamadım doııamadım"

Acıpayam yöresinden Şinasi Uslu'nun, "Yıldız mısın Sevdigim" adlı türküsünden:

".....

Sabah ezanları a sevdiğim erken okunur
Ezanın sesleri de a sevdiğim yüreğime dokunur
Benim sevdiğim ak göğsüne gonca güller takınır
Takındığın güllerin goncası a sevdiğim ben olayım"

Erzurum yöresinden Ali Güler'in, "Yüksek Minareden Attım Kendimi" adlı türküsü:

"Yüksek minareden attım kendimi
Çok aradım bulamadım dengimi

Gelme ecel gelme üç gün ara ver
Al benim selamım götür yara ver

Yüksek minareden attım ben bir taş
Ne ana var ne baba var ne gardaş

Yüksek minarede ezan okunur
Okunur da tatlı cana dokunur"

Siverek'ten bir "mani":

"Minarede ezan var
Has bahçede gezen var
Siverek'in içinde
Yüregimi ezen var"

Bitlis yöresinden Necla Eker'in, "Ahlat'ın altında Küçük Iskele" adlı deyişi:

"Ahlat'ın altında küçük iskele
On sekiz yaşında gittim askere
Yol ver (Oy yol ver oy) başı dumanlı dağlar
Yol ver (Oy yol ver oy) göğsü çimenli dağlar

Yüksek minareden attım kendimi
Çok aradım bulamadım dengimi

Yüksek minarede kandiller yanar
Kandilin şavkına bülbüller konar"

Yine Bitlis yöresinden Nazmi Zülfikar'ın, "*Bitlis'te Beş Minare*" adlı türküsünden:

"Bitlis'te beş minare
Beri gel oğlan beri gel
Yüreğim dolu yare
Beri gel oğlan beri gel
....."

19. yüzyılda Osmanlılar arasında “Türkçülük” ve “Pantürkizm” hareketleri başlayınca, mümkün mertebe, hatta bazen aşırı gidilerek Türkçe yabancı kelimelerden, ve fakat özellikle Arapça ve Farsça kelimelerden arındırılmak istenmiştir. Bu çalışmalar, İkinci Meşrutiyet’in ilânından, ve özellikle Cumhuriyet kurulduktan sonra yoğunlaşmış, bunun neticesinde Kur’an tercümeleri faaliyeti yürütülmüştür.

Bu “İbâdeti Türkleştirme” hareketlerinin yoğun olduğu dönemde, İstanbul basınında hararetli tartışmalar yapılmış, gerek Kur’an’ın, gerekse Ezan’ın Türkçeleştirilmesi hususunda ulema arasında sert tartışmalar olmuştur. Mehmed Nureddin, Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Eşref Edip, Ahmed Midhat Efendi, Hasan Feyzi Akıncı, Ömer rıza Doğrul, Rıfat Börekçi bunlardan sadece bir kaçı. Nitekim bu konuda birçok makale ve kitaplar yazıldı. Hatta bu konu, yâni “ibâdette ıslâhat/reform/Türkçeleştirme hareketi”¹⁵⁵ Dârü’l-fünûn İlahiyat Fakültesi hocaları tarafından da tartışılmış, fakat bir sonuca bağlanmamıştır.¹⁵⁶

155 Dücane Cündioğlu, bu konuları hâvi kapsamlı, güzel bir araştırma (Bir Siyasî Proje Olarak Türkçe İbadet I, Kitabevi, İstanbul, 1999) kaleme aldı. Okuyucularımız, İbâdetin Türkçeleştirilmesi faaliyetleri mevzuunun ayrıntıları hakkında bu eserden yararlanabilirler.

156 Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Bundan sonra TDVIA olarak geçecek), Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

Türkçülüğün ileri gelen ideologlarından Ziya Gökalp (1876-1924), Selanik yolculuğuna çıkmadan önce yazdığı "Ezan" şiirinde,

*"Okunurken ezan sanır her vicdan
Cebrail'dir gelmiş Bilâl ağzından
Butün İslâm ümmetine seslenir"*

derken, muhtemelen Selanik'e gittikten sonra kapıldığı "Türkçülük Hareketi"nden sonra Türkçülüğü savunmaya başlamış, din kitaplarının, hutbelerin, vaazların da Türkçe olmasını istemiştir. Bunu yaparken de, milletin, dinî kitaplarını okuyup anlamasına yardımcı olacağını savunuyordu.

Ziya Gökalp Türkçü düşüncelerini, meşhur "Vatan" şiirinde şöyle dile getiriyordu:

VATAN

*Bir ülke ki camiinde Türkçe ezan okunur,
Köylü anlar mânasını namazdaki duanın...
Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kuran okunur
Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Huda'nın...
Ey Türk oğlu, işte senin orasıdır vatanın!*

"Türkçülüğün Esasları" adlı kitabında, düşüncelerini daha da açığa vuran Ziya Gökalp, hemen bütün ibadetlerin Türkçe yapılmasını savunuyordu ki, Cumhuriyet döneminin fikir babalarından olduğu için büyük bir ihtimâle, onun bu düşünceleri, Ezanın Türkçeleştirilmesinde etkin rol oynamıştır. Vatan şiirinin yazılmasından birkaç sene sonra, bu işi bizzat takip eden Atatürk,

1932 yılında, Türkçe Ezan okunması uygulamasını başlattı.

Atatürk'ün "Türkçe ibâdet" konusundaki bu faaliyetleri Diyanet ansiklopedisinde¹⁵⁷ şöyle özetleniyor:

"... Atatürk'ün emri üzerine sonraları Maarif Vekili olan reşit Galip ile Hasan Cemil Çambel'in yönetiminde, Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti'nin Dolmabahçe Sarayı'ndaki odasında 1932 yılı Ramazan ayı öncesinde (Aralık 1931) dokuz meşhur hâfız bu işle görevlendirildi. Beşiktaşlı Rıza, Süleymaniye Camii müezzini Hâfız Kemal, Hâfız Sadettin (Kaynak), Hâfız Burhan, Hâfız Fahri, Hâfız Nûri, Hâfız Yaşar (Okur), Hâfız Zeki ve Sultan-selimli Hâfız Ali Rıza'dan (Sağman) oluşan bu heyet tekbir, ezan ve kâmeti konservatuardan bazı sazların da iştirakiyle meşkederek hazırladı. Bu arada tercümede tereddüt edilen noktalarda bizzat Atatürk'ün görüşüne başvurularak kesin karar onun tercihleri doğrultusunda verildi. Nitekim Ali Rıza Sağman dışında bütün hafızlar tekbiri "Allah büyüktür" şeklinde tercüme etmişken Atatürk, Sağman'ın "Tanrı uludur" ifadesini daha güzel bulduğu için bu şekil kabul edildi. Ezandaki "Hayyi ale'l-felâh" ibaresinin "Haydi kurtuluşa" diye Türkçeleştirilmesi düşünüldü. Ancak "kurtuluş" kelimesinin İstanbul'da Rumların oturduğu Tatavla semtinin halk arasındaki adı olması sebebiyle tereddüt görmesiyle "Haydi felâha" şekli kabul edildi".

Yıllar değil, asırlardır gelmiş olan belli bir ezan gelenegini kaldınp yerine yenisini getirmek kolay olmadı tabi. Hem Türkçeleştirilecek, hem yeni bir besteyle okunacak, hem de Anadolu'daki bütün müezzinlere bu şekliyle belletilecekti.

Fakat her şey hazırlandıktan sonra, "Türkçe Ezan, tekbir ve kâmet 3 Şubat 1932 gününe rastlayan Kadir Gecesinde Aya-

157 Bk. Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

sofya Camii'ndeki mevlitte okundu ve radyodan naklen yayımlandı Bu arada Diyanet İşleri Riyaseti'nin de bu uygulamayı kabul etmesi sağlandı (18 Temmuz 1932)."¹⁵⁸ Ardından da Ezanın Türkçe metni bütün Evkaf müdürlüklerine gönderildi.

Kaldırılan Arapça ezanın yerine getirilen yeni ezanın metni şöyleydi:

Tanr uludur

Tanrı uludur

Şüphesiz bilirim bildiririm Tanrı'dan başka yoktur tapacak

Şüphesiz bilirim bildiririm Tanrı'dan başka yoktur tapacak

Şüphesiz bilirim bildiririm Tanrı'nın elçisidir Muhammed

Şüphesiz bilirim bildiririm Tanrı'nın elçisidir Muhammed

Haydi Namaza

Haydi Namaza

Haydi felâha

Haydi felâha

Namaz uykudan hayırlıdır(yalnız Sabah ezanında)

Namaz uykudan hayırlıdır(yalnız Sabah ezanında)

Tanrı uludur

Tanrı uludur

Tanrı'dan başka yoktur tapacak

Yeni ezan bu şekilde tesbit edildikten sonra, metni çoğaltılarak Anadolu'nun her tarafına tamim edildi; ve aksatılmadan uygulanması emredildi. "Bu tamimden sonra ezanın Türkçe okunması sıkı bir şekilde takip edildi ve zamanla merkezden uzak bazı bölgeler dışındaki bütün vilâyetlerle karakol ve jandarma teşkilâtının ulaşabildiği bütün yerleşim birimlerinde

158 TDVİA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

Türkçe ezan okutulmasına başlandı. Ancak yeni şekli benimsemeyen müezzinlerle halkın bir nevi pasif direniş göstererek ezanı çocuklara ve meczuplara okuttukları, Türkçesini yüksek sesle okuduktan sonra alçak sesle Arapçasını da tekrar etmek veya imâm ve müezzin olmayan kişilere okutmak suretiyle aslî şekli muhafaza etmeye çalıştıkları, bu devri yaşayan ve bir kısmı hâlen hayatta bulunan kişilerin ifâdelerinden öğrenilmektedir.”¹⁵⁹ Bu uygulamalardan dolayı, Müslüman halk tepkisini göstermiş; maalesef Anadolu'nun bir çok yerinde istenmeyen hadiseler cereyan etmiş, polis ya da jandarmanın ibâdete karışması halk tarafından nefretle karşılanmıştır.

Mesela 1 Şubat 1933'te halktan bir Müslüman'ın Bursa Ulu Camii'nde Arapça ezan okumasından sonra sivil polislerle tartaklanması üzerine halk Valiliğe yürüyerek polisin bu hareketini kınamıştır. Olayı haber alan Atatürk, bizzat Bursa'ya gitmiş ve olaya el koymuştur.¹⁶⁰ Akabinde, Bursa Müftüsü, savcısı ve Sulh Hâkimi görevden alındılar. Bu yetmedi; 19 kişi ağır hapse mahkûm edildi. 6 Mart 1933 tarihli bir emirle, Arapça Salâ yasaklandı.¹⁶¹ Bilâhare çıkan kanunlarla, Türkçe ezan okumayan görevliler, hapis cezalarına çarptırıldılar.

Ceza Kanunu'nun 526. maddesine şu fıkra eklenerek Arapça Ezan ve Kâmet tamamen yasaklandı:

*“Arapça Ezan ve Kâmet okuyanlar, üç aya kadar hafif hapis veya on liradan iki yüz liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar”*¹⁶²

Hatı zatında yapılmış olan Türkçe tercüme de pek sağlıklı olmayan, yanlış bir tercüme idi. Çünkü “Tanrı” kelimesi, asla

159 TDVİA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

160 TDVİA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

161 TDVİA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

162 Eşref Edip, CHP ve Din, s. 224.

"Allah" kelimesinin yerine ikâme edilemezdi. "Tanrı" kelimesinin, "tanrılar" şeklinde çoğulu olduğu hâlde, Allah kelimesinin çoğulu olamaz! Bu konuda lehte ve aleyhte olmak üzere, çok hararetli tartışmalar yapılmış, makaleler kaleme alınmıştır. Mesela Hasan Feyzi Akıncı'nın, "Okuttuğumuz Ezanlar yanlış mı?"¹⁶³ Eşref Edib'in, "Hükümetin Programı ve Ezan meselesi"¹⁶⁴ ve "Yere Serilen Kara ve Kızıl Taassup,"¹⁶⁵ Ömer Rıza Doğrul'un, "Ezan ve Kâmet Hakkında"¹⁶⁶ adlı makaleleri, bunlardan sadece bir kaçı...

"Ezanın aslî şekliyle okunması suç hâline getirildikten sonra gazetelerle hâtıralara intikal eden bilgilerden, ceza uygulamalarının kanunda öngörülen miktarların üç dört katına kadar çıkarıldığı, dayak gibi yıldırıncı polisiye tedbirlerin sürdürülmesinin yanında aylarca akıl hastahanelerine kapatma gibi cezalandırmalara başvurulduğu da öğrenilmektedir"¹⁶⁷

Fakat bütün bu baskılara rağmen, Anadolu'nun birçok yerinde, kendilerine verilecek cezaları bile bile Müslümanlar Arapça Ezan okumaya devam ettiler. Hatta kendilerine yapılan baskıların, özellikle 1941 yılından itibaren artması üzerine, çeşitli mekânlarda protestolar yapmaya, haklı istekleri olan "Arapça Ezan" konusunu dile getirmeye başladılar.¹⁶⁸ Bu arada "Ezan delileri"¹⁶⁹ diye bir grup da ortaya çıktı ki bunlar, kendilerini Ezan'a fedâ edenlerdi. Bu gruplar, "4 Şubat 1949 Cuma günü Türkiye Büyük Millet Meclisi dinleyici locasında, bir milli maç sırasında Dolmabahçe Stadyumunda, Beyoğlu'nda bir sinemada,

163 Dücane Cündioğlu, *Bir Siyaset Projesi Olarak Türkçe İbadet 1*, s. 307.

164 Eşref Edip, *CHP ve Din*, s. 197.

165 Eşref Edip, *CHP ve Din*, s. 227.

166 Dücane Cündioğlu, *Bir Siyaset Projesi Olarak Türkçe İbadet 1*, s.310.

167 TDVİA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

168 TDVİA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

169 TDVİA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

ve Ankara Valisi'nin huzurunda Arapça ezan okuyarak, dileklerini seslendirdiler.¹⁷⁰ Hatta Eskişehir'de bazı askerler de, bu manasız yasağı protesto etmek için, aynı eylemi yürütüp, camilerde Arapça ezan okumuşlardır.¹⁷¹ Tabii ki Arapça Ezan okumayı yasaklamış olan CHP Hükümeti de, bu kabil eylemlerde bulunanları sıkı takibe alıyor, yakaladıklarını hapishanelere veya tımarhanelere gönderiyordu."¹⁷²

Bu baskı dönemi, beraberinde birçok hadiseyi de getirerek 1950 yılına kadar devam etti.

1950 seçimlerinde, CHP'den ve uyguladıkları baskılardan bıkmış olan Müslüman halk, Demokrat Partisi'ni iktidara getirdi. Böyle olduğu için de Arapça ezan konusunda sürekli olarak isteklerini dile getirdiler; ve nihâyet Demokrat Parti milletvekilleri, Arapça ezanı yasaklayan kanunun değiştirilmesi konusunda TBMM'ye bu konuda çeşitli layihalar sundular.¹⁷³

Arapça Ezan konusunda verilen bu layihalarda, gerekçeler şöyle özetleniyordu:

"Çeşitli gerekçelerle ezanı Türkçe okutmak, vatandaşın din ve vicdan hürriyetini herhangi bir şekilde kısmen veya tamamen mahkûm etmek ve bu hususu kanuni ceza tesbitleri altında bulundurmak doğru olmaz..... Bütün bu mülâhaza ve sebeplerden başka Müslüman Türklere sebepsiz yere mânevi huzursuzluk veren böyle bir yasağın demokrasi ile idare olunan bir devlet nizamı içinde yer alabilmesi de müstahildir. Fıkranın tayyını Müslüman Türklere muhakkak bir huzur ve vicdan rahatlığı verecektir"¹⁷⁴

170 TDVIA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

171 TDVIA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

172 TDVIA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

173 TDVIA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

174 TDVIA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

Demokrat Partinin seçimleri kazanmasıyla birlikte gelen göreceli demokrasiyle nihayet yıllardır Müslüman halkı rencide eden bu yasak kaldırıldı; halk eskiden olduğu gibi Arapça ezan okumaya başladı.

Fakat Demokrat Parti bunu hemen yapamadı. Nitekim hükümet programlarında bile, Ezan'dan söz edememişlerdi.¹⁷⁵ Ancak bazı gazetecilerin basında sorması üzerine, Başbakan Adnan Menderes, Ezan meselesinin halledilmesi gereğini açıklamak zorunda kaldı. Şöyle diyordu Menderes:

"Her taassup cemiyet hayatı için zararlı neticeler doğurur. Cemiyet hayatında esas değişikliklerin yapılabilmesi evvelâ taassup zihniyetinin yıkılmasına bağlıdır. Bu hakikatin iyice kavranmış olması neticesidir ki, Büyük Atatürk bir takım hazırlayıcı ön inkılaplara başlarken taassup zihniyetiyle mücadele etmek lüzumunu hissetmişti.

"Ezanın Türkçe okunması mecburiyeti de böyle bir zaruretin neticesi olarak kabul edilmelidir. Zamanında çok lüzumlu olan bu mecburiyet ve tedbir diğer tedbirlerle birlikte bugünün hür Türkiye'sine zemin hazırlamıştır.

"Ezanın Türkçe okunmasına mukabil cami içinde bütün ibadet ve duaların din dilinde¹⁷⁶ olması garip bir tezat teşkil eder gibi görünür. Bunun izahı arzettiğim gibi, geçmişteki hadiselerin hatırlanmasına ve taassup zihniyetine karşı mücadele zaruretinin kabul olunmasına bağlıdır. Aradan bunca yıllar geçtikten vaktile zaruri görülen tedbire artık ihtiyaç kalmadıktan sonra bunda ısrar bu sefer vicdan hürriyetine karşı bir taassup teşkil eder.

"Şimdi meselenin laiklik ve vicdan hürriyeti bakımından hal-line sıra gelmiştir. Dini siyasete karıştırmak ve dinî ibadetler âmme

175 Eşref Edip, CHP ve Din, Hazırlayan Fahrettin Gün, Beyan Yayınları, İstanbul, 2005, s. 209.

176 "Arapça" yerine "din dili" tabirinin kullanılması oldukça ilginçtir!

şekildeydi:

"Çeşitli gerekçelerle ezanı Türkçe okutmak, vatandaşın din ve vicdan hürriyetini herhangi bir şekilde kısmen veya tamamen mahkûm etmek ve bu hususu kanunî ceza tesbitleri altında bulundurmak olmaz... Bütün bu mülâhaza ve sebeplerden başka Müslüman Türklere sebepsiz yere mânevi huzursuzluk veren böyle bir yasağın demokrasi ile idare olunan bir devlet nizamı içinde yer alabilmesi de müstahildir. Fıkranın tayyî Müslüman Türklere muhakkak bir huzur ve vicdan rahatlığı verecektir."186

Bu gerekçeden sonra, kanun görüşüldü ve 16 Haziran 1950 günü Arapça ezan okunmasına yeniden izin verildi.

Bunu müteakip, dönemin Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki imzasıyla Türkiye'nin bütün il ve ilçe Müftülüklerine şu yazı gönderildi:

"T.C

Diyanet İşleri başkanlığı

Yazı İşleri ve Evrak Md.lüğü

23.6.1950

Sayı: 6715

.....Müftülüğüne

"Ezan ve Kametin sadece bir ilân değil, namaz vakitlerinde ve Peygamber tarafından tahrir edilmiş olan hususî lafızlarla ve namaz vakitlerinin girdiğini bildiren bir i'lâm ve ilân olduğu ilmi ve dini bir hakikattir, Kitap ve Sünnetle sabittir.

"Elfazı mahsusa, Ezanın rûknü ve sıhhatinin şartı olduğuna göre hususî lafızlardan başkasıyla okunan ezana, velev en

186 TDVİA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

şekilde olmasına rağmen, CHP nezdinde büyük bir infiale sebebiyet verdi. Ezanın tekrar Arapça okunmasına karşı kahroluyorlardı âdetâ. Örneğin Ulus Gazetesi yazarlarından Kemal Zeki Gençosman bu konudaki kinini şu kelimelerle dile getiriyordu:

"... Ezanın Arapça okunacağını öğrendiğim bu sabahtan beri perişan bir hâlde olduğumu sizden neye gizleyeyim? Etime bıçak saplansa bir damla kanım akmaz..."¹⁷⁹

Yavuz Abadan da, keza Ulus gazetesinde yazmış olduğu yazısında, Ezan'a olan nefretini şöyle seslendiriyor:

"... Ezan'a dair bu beyanatı okuyunca içimden bir ürperme duyduğumuzu saklayamayacağız. ...Orta Çağın dinî hurafelelerinden temizlenmiş laik bir zihniyete karşı gelmektir bu..."¹⁸⁰

Yine CHP kafalı olan Ethem İzzet Benice de, Son Telgraf gazetesinde şunları yazıyor:

"... Atatürk inkılâpları bir bütündür. Bu bütünün bir halkası koparıldı mı ötekiler de birbirini koparır. Medrese, türbe, tekke, Arap harfi, Arapça tedrisat...gelir. Bir din dili kabul edilirse arkasından din dilini öğretmek ihtiyacı gelir. Kur'an-ı Kerim okuyabilmek için Arap harfi ve Arapçayı okuyup yazmak gerekmez mi?"¹⁸¹

CHP'nin bu konudaki kendi bildirisinde ise şu görüşlere yer veriliyordu:

"Halk Partisi bu beyanatı "inkılâba ihânet" telakki etmektedir. Diyorlar ki: Atatürk inkılâbı bir küldür. Bunda tadiller, tasfiyeler yapmağa kalkılamaz. Bu yapıldığı takdirde bunların nereye varacağı kestirilemez. Ezan hakkındaki bu karar, inkılâb âbidesinin altundan bir tuğla çekilmesine ve bütün mihrak temelinin sar-

179 Eşref Edip, CHP ve Din, s. 211.

180 Eşref Edip, CHP ve Din, s. 214.

181 Eşref Edip, CHP ve Din, s. 219.

sılmasına benzer. Son seçimlerde Arapça Ezan hususunda seçmenlerimiz bize de büyük tazyikler yaptılar. Fakat seçimi kaybetmek pahasına olsa da biz onlara müsbet cevap vermedik.”¹⁸²

CHP'nin ve CHP akidesinde olanların bu din düşmanlığına karşı dini savunan yazarlar da cevap veriyordu tabi.

Eşref Edip, bu konudaki düşüncelerini şu satırlarla dile getiriyor:

“... Allah sizi işte böyle perişan edecek. Yıllarca siz milletin canına okudunuz. Kalbine hançerler soktunuz. Allah dedi diye zindanlara attınız. Allah'ı, Peygamber'i öğrenmekten menettiniz.... Yirmi küsur sene milletin dinini, imanını didiklediniz. Moskofların yapamadığını yaptınız....”¹⁸³

Eşref Edip, CHP'nin Arapça ezana ne denli düşman olduğunu şu ifadelerle dile getirmektedir:

“Vallahi bu adamlar çılgına dönmüşler. Allah onları serseme çevirmiş. Böyle söyletiyor. Millet onlardan yüz çevirmişti. Şimdi bu sözlerini işittikçe ne kadar isabet etmiş olduğunu daha iyi anlıyor. Millete, milletin arzu ve iradesine karşı geldiklerini nasıl itiraf ediyorlar! Bu ezan meselesi onları çıldırtacak hale getirdi. “Allahu ekber” düşmanlığı iliklerine kadar işlemiş. Milletin bu hususta kendilerine tazyik yaptığını, fakat bu tazyike rağmen seçimi bile kaybetmeği göze alacak kadar kara ve kızıl taassup gayyasına düştüklerini söylemek çılgınlıktan başka bir şey değildir! Allah onların akıllarını almış, kulaklarını sağır yapmış, gözlerini kör etmiş, kalplerini mühürlemiş! Şimdi de böyle deli deli söyleniyorlar.”¹⁸⁴

CHP'nin bağınazca Arapça ezana karşı çıkmasına ve ezanı

182 Eşref Edip, CHP ve Din, s. 217.

183 Eşref Edip, CHP ve Din, s. 211.

184 Eşref Edip, CHP ve Din, s. 217-218.

Arapça okumanın inkılâplara aykırı olduğunu dile her vesile ile dile getirmelerine rağmen, Demokrat Parti milletvekilleri ve Müslüman düşünürler ezanın mutlaka bütün Müslüman ülkelerinde olduğu gibi tekrar Arapça okunacağını savunuyorlardı. O münakaşaların içinde yaşamış olan Eşref Edip, bu konudaki yazısında da şunları söylüyor:

"Halk Partililer bu ezan meselesine neye bu kadar ehemmiyet veriyorlar? Ezan, inkılâp kalesinin temel taşı imiş! Bu yıkılırsa her şey altüst olacakmış! Demek din üzerindeki baskıların temeli ezan oluyor. Onun için onlar ezanı menetmişler. Demek mesele, Başbakanın gösterdiği esbab-ı mucibe kadar basit değil. O halde Demokratlar inkılâp kalesinin temellerini mi yıkıyorlar? Inkılâp kalesi bu kadar çürük mü? Bunların aklı varsa inkılâp lâfını hiç karıştırmazlar iyi ederler. Çünkü bu, olacaktır. Muhakkak olacaktır. Kur'an diliyle ezanlar memleketin her tarafında, elli altmış bin minarede okunacaktır. Hem günde beş defa okunacaktır. İlâmaşallah okunacaktır. Millet bunu istemiştir. Milletvekilleri de buna söz vermiştir. Hükümet de milletin bu arzu ve iradesini yerine getirmek şerefini kazanacaktır....Din hürriyeti gelecek diye, Kur'an okuyup yazması kolaylaşacak diye kederlerinden çıldıracaklar. Hristiyanların, Yahudilerin din dili kabul ediliyor da Müslümanların din dilinin kabulüne neye bu kadar sinirleniyorlar? Artık din dili, Kur'an lisanı, Kur'an yazısı, Kur'an harfi ebediyen mezara gömüldü mü zannediyorlar? Kur'an yaşıyor. Kur'an dili ile camilerde ezan okuyanların zindanlara atılma devri artık ebediyen tarihin kara ve kızıl gayyasına gömülüyor. Bundan sonra inşallah Kur'an dili serbest olacaktır. Kur'an diliyle minarelerde gürül gürül ezanlar okunacaktır. Demokrasiye, lâikliğe karşı gelen zincirler kırılacaktır."¹⁸⁵

Gerek basında, gerekse parlamentoda cereyan eden ateşli münakaşalara rağmen Demokrat Parti iktidarı ezanın tekrar Arapça okunmasına karar verdi ve konuyu Meclis'e sevk etti.

Tekrar Arapça ezana dönülmesi kanununun gerekçesi şu şekildeydi:

"Çeşitli gerekçelerle ezanı Türkçe okutmak, vatandaşın din ve vicdan hürriyetini herhangi bir şekilde kısmen veya tamamen mahkûm etmek ve bu hususu kanunî ceza tesbitleri altında bulundurmak olmaz... Bütün bu mülâhaza ve sebeplerden başka Müslüman Türklere sebepsiz yere mânevi huzursuzluk veren böyle bir yasağın demokrasi ile idare olunan bir devlet nizamı içinde yer alabilmesi de müstahildir. Fıkranın tayyî Müslüman Türklere muhakkak bir huzur ve vicdan rahatlığı verecektir."¹⁸⁶

Bu gerekçeden sonra, kanun görüşüldü ve 16 Haziran 1950 günü Arapça ezan okunmasına yeniden izin verildi.

Bunu müteakip, dönemin Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki imzasıyla Türkiye'nin bütün il ve ilçe Müftülüklerine şu yazı gönderildi:

"T.C

Diyanet İşleri başkanlığı

Yazı İşleri ve Evrak Md.lüğü

23.6.1950

Sayı: 6715

.....Müftülüğüne

"Ezan ve Kametin sadece bir ilân değil, namaz vakitlerinde ve Peygamber tarafından takrir edilmiş olan hususî lafızlarla ve namaz vakitlerinin girdiğini bildiren bir i'lâm ve ilân olduğu

¹⁸⁶ TDVİA. Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

İlmî ve dinî bir hakıktır, Kitap ve Sünnetle sabittir.

“Elfazı mahsusa, Ezanın rûknü ve sıhhatinin şartı olduğuna göre hususî lafızlardan başkasıyla okunan ezana, velev en doğru bir tercüme ile de olsa, itibar yoktur.

“Tamamıyla dinî bir ibadet mevzuu olan Ezan ve Kameti aslî şeklinden çıkarıp şu veya bu dille okumaya zorlayıcı hükümlerin, Ezan ve Kameti dign lisanıyla okumak yasağının ahi-ren B. Millet Meclisince kaldırılması hadisesinin vatandaşlar üzerinde husule getirdiği büyük ferahlık ve hoşnutluk, yurdun muhtelif bölgelerinden gelen yazılarda açıklanmaktadır.

“Bu yolda yapılan tebliğat üzerine, ilinizde/ilçenizde hasıl olan durum hakkında bilgi verilmekle beraber hangi gün ve vakitten itibaren tatbikata başladığının ve Ezanı, kendisine mahsus olan usul ve dinî lisanla okumayı bilmeyen müezzinler bulunup bulunmadığının, şayet böyleleri varsa, bu hususta ne gibi tedbirler alındığının bildirilmesi lüzumu ehemmiyetle beyan olunur.

Diyanet İşleri Başkanı

A. Hamdi Akseki

(İmza)"187

Türkiye bayram ediyor

O meşum yasağın kalkmasıyla âdeta bir milâd yaşandı Türkiye’de... Senelerdir hasret kaldıkları Arapça ezana kavuşan Müslümanlar, yurdun her yanında bayram yapmaya başladılar... Sevinçlerinden secdeye kapılanlar, kurbanlar kesenler, minarelerin dibinde ezanı bekleyenler, bu hasretin ne denli içten

olduğunu gösteriyordu. Ve "Ezan bayramı"nı kutlayan Müslümanlar, Ankara'ya tebrik ve teşekkür telgrafları gönderiyorlardı. Müslümanların bu sevinçlerini hazmedemeyen bağınaz din düşmanları ise, her zaman olduğu gibi, irtica yollarını kopartıyorlardı. Hatta bu kanunu çıkaranları, binlerce masum insanı ipe götüren "İstiklâl Mahkemeleri" ile tehdid ediyorlardı.¹⁸⁸ Ama bunların cılız baykuş sesleri bir işe yaramadı ve Müslümanlar, eskiden olduğu gibi, ezanlarını aslı şekli olan Arapça olarak okumaya devam ettiler.

Bizzat o tarihi günü yaşamış olan Yaşar Tunagür Hoca anlatmıştı:

"Ezanın Türkçe okunduğu günlerdi. Cuma günlerini Sultanahmet Camisinde kılmayı kendime adet edinmiştim. Cuma namazlarını meşhur Hafız Saadettin Kaynak kıldırırdı.

Yine böyle bir Cuma günüydü; ve Sultanahmet camisine namaz kılmaya gidiyordum. Fakat her zamankinden farklı olarak caminin avlusunda büyük bir kalabalık ve telaş vardı. Ben ve yanımdaki arkadaşım, merakla cami avlusuna doğru ilerledik. Tam da caminin avlusuna giriyorduk ki, birden cami minarelerinin bütün şerefelerinden, "Allahu Ekber! Allahu Ekber!" diye Arapça Ezan okunmaya başladı. Meğer caminin imamı olan Saadettin Kaynak, her bir şerefeye bir müezzin yerleştirmiş, birbiri ardına nasıl Ezan okuyacaklarını da onlara güzelce tembihlemişti. Caminin içinde bulunan cemaat da, Arapça Ezanı duymuş, dışarı çıkmışlardı. Avlu hıncahınç doluydu. Herkes İstanbul semalarını inleyen Arapça Ezanı dinliyordu. Bunu, İstanbul'un diğer camileri takip etti... İstanbul'un bütün minarelerinden, yıllardır özlemini çektiğimiz Ezan sedaları yükseliyordu göklere... Bir an için rüyada olduğumu sandım. Fakat bu bir rüya değil, gerçektir. Mi-

188 TDVİA, Ezanın Türkçeleştirilmesi maddesi.

narelerden Arapça Ezan okunuyordu. (Duygulandı; ve gözlemlen-
den akan yaşları sildikten sonra devam etti): Arapça Ezan sesini
duyan herkes olduğu yerde durmuştu. Sanki yere çivilenmiştik;
ben ve Sultanahmet Meydanı'nı dolduran bütün insanlar... So-
kakta oynayan çocuklar bile oyunlarına ara verip, Allahu Ekber,
Allahu Ekber'leri dinler oldular... O an anlatılmaz, yaşanır an-
cak... Büyük bir dâüssıladan sonra, öz vatanımıza kavuşmuş gi-
biydik... Allah bir daha göstermesin o günleri..."

27 Mayıs 1960 ile 12 Eylül 1980 askeri darbelerinden; ve
özellikle tarihimizin yüz karası olan "28 Şubat" olayından sonra,
"Türk Müslümanlığı" teraneleriyle tekrar "Türkçe ibâdet" ve "Türk-
çe ezan" hezeyanları gündeme getirildiyse de, tabii olarak revaç
bulmadı, ibâdet aslî şekliyle ifa edilmeye devam edildi.

Yukarıdaki mütevâzi araştırmamızda, hem Kur'an, hem de Peygamber Efendimiz'in Sünneti ile sabit olan Ezan'ı inceledik.

İslâm'ın ve Müslümanların şian olan Ezan, orijinal aslıyla Müslümanların tarihleri boyunca, hatta işgal dönemlerinde bile okunmaya devam etmiş, ve zaman zaman onu engellemek isteyenler çıksa bile, inşaallah Arapça aslından hiçbir değişikliğe uğramadan, okunmaya devam edecektir.

Ezan toplumumuzla öylesine içselleşmiştir ki, onsuz bir İslâm toplumu düşünmek muhaldir. Bir ülke ki, bir şehir ki, bir mahalle ki orada ezan susturulmuş, artık oraların Müslümanlığından söz edilemez. Fecre Ezanla girmeyen bir İstanbul, bir Kahire, bir Şam, bir Mekke düşünülebilir mi?

İslâm ülkelerinin, Hıristiyan bulunan bölgelerinde çanlar hâlâ çalmakta olmasına rağmen, dünyaya "insan hakları", "demokrasi", "sosyal adalet" gibi kavramlarla kendisini lanse eden Batı, ne yazık ki, kendi Müslüman vatandaşları olan Müslümanlara, Ezan okuma iznini vermemektedirler.

Ya bazı İslâm ülkelerinde müşahede ettiğimiz "tek tip Ezan" fecaatine ne demeli? İbadeti, askeri tip disipline etmek diye bir şey olur mu? Tek tip insan, tek tip üniforma, tek tip ibadet! Hangi çağda yaşadığımız belli değil doğrusu. Kendi mahal-

le camisinin imamından ders alan, vaaz dinleyen mümin, kumandayla başka bir hocanın -bu hocanın da ne söyleyecekleri kendisine fakslanarak- anlatacaklarına mahkûm ediliyor... Böyle bir şey olur mu? İnsanların ibadetlerine kota konur mu? Bütün bunların laiklik adına yapılması da cabası...

İnsanların inanç özgürlüklerine müdahale edilerek böylesine palyatif ve despotik uygulamalar, toplumları germekten başka ne işe yarar? Bırakın insanlar sizin istediğiniz gibi değil, kendi istedikleri gibi yaşasınlar!

Bunları, bir zamanlar Ezanın Arapça okunması yasaklandığında, toplumun ne derecede ruhi bunalımlar geçirdiğini bildiğimiz için söylüyoruz.

Bizzat annem anlattı:

- Ezanın Arapça okunmasının yasak olduğu dönemlerdi. Bir sabah, Ezan vakti yaklaştığında bir sesle uyandım. Korka korka pencereye gittim. Ortalık henüz karanlıktı. Kimsecikler görünmüyor, o fecir sessizliğinde bir ses duyuluyordu:

- Allahu Ekber! Allahu Ekber!

Çok korkmuştum. Hemen babanı uyandırdım ve ona;

- Kalk! Kalk! Kıyamet kopuyor! dedim. Gelen sesleri dinledikten sonra, o da benim gibi Kıyametin koptuğuna inandı. Çünkü bu "Allahu Ekber"ler yüzünden insanlara neler yapıldığını biliyorduk... Arapça Ezan okunuyordu. Fakat Ezan bitmeden susturuldu. Ancak gün ağardığında gerçeği öğrenebildik: Bizim Pervari'de bir meczup vardı. Meğer Ezanı o okumuş, sonra da jandarmalar tarafından yakalanarak götürülmüştü...

Bu milletin delilerini bile Ezana hasret bırakmışlardı...

Allah bir daha bu gibi hasretleri milletimize tattırmasın...

Şüphesiz her araştırmada olduğu gibi, bu araştırmamızda

da unuttuğumuz, ya da ulaşamadığımız bilgiler vardır. Çünkü bizler insanız ve insan nâkıs bir yaratıktır! Mükemmel ve yanılmaz olan, sadece ve sadece, Ezan'ın bizi kulları Kendisine ibâdet etmeye çağırdığı Allahu Te'âlâ'dır. O bakımdan, değerli okuyucularımızın tesbit edecekleri ve lütfen bize bildirecekleri eksiklerimiz, hatalarımız bizi sevindirecektir. Zira bu değerli uyarısıyla, eksiklerimiz daha da azalacaktır.

Allahu Te'âlâ şöyle buyuruyor:

"Allah'a çağıran, sâlih amel işleyen ve "Kuşkusuz ben Müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kim vardır?"¹⁸⁹

Ezan! Müminin Çağrısı, kurtuluşun muştusudur...

Kulak verin bu çağrıya, kurtulun tüm endişelerden, streslerden, parola edinerek yaşamımıza bu kurtuluş çağrısını, İslâm'ın Ezan-ı'nı, insanlığın feldâha erme muştusunu!...

Sözümüzü, Mustafa Kutlu'nun, 2005 Ramazanının ilk gününde Ezan'la ilgili yazdığı ve duygularımıza tercüman olan güzel yazısından şu alıntılarla bağlayalım.¹⁹⁰

".....

Ezan bir feryattır, bir çığlık. Özellikle uçuruma doğru gidenlere, uçurumun kenarında dolaşanlara, uçurumdan uçanlara.

Bir uyarı, bir merhamet haykırışı, bir rahmet sağanığıdır. Nefsin, gafletin, unutuşun, cahillığın, nankörlüğün girdabında dönenlere.

Dünya malının, hırsın, servetin, makam ve mevki ihtirasının, şöhret sarhoşluğunun uçurumuna yürüyenlere.

189 K.K. Fussilet Sûresi, 33.

190 Yazının tamamı için bk. Yeni Şafak Gazetesi. 5 Ekim 2005.

Ezan sesli zikrin zirvesidir ki; dağın, taşın, ormanın-ağacın, kurdun-kuşun, börtü-böceğin, çimenin-çiçeğin ilahisine insanoglunun iştirakidir.

Ezan sonu secde ile bitecek miraca yükselişin binegidir.

Bu feryadın bestesi ezelden ebede uzanır. Bu âhenk âdemoğlunun ruhuna üflenen sırrın anahtarıdır. Bu sırrı sahabeden birkaçı aynı gece âlem-i mânada duydu. İlk ezan böylece maveradan yeryüzüne indi.

Aşk onunla alevlenir, ruh onunla kanatlanır. Yoksa yeni doğan çocuğun kulağına niçin ezan okunsun? Ebedî bir kıvılcım bırakmak için.

Eşref-i mahlukat ezana başlayınca âlem sükut eder. Bu sükut ile zikreder. Kul olmanın, hür olmanın, yar olmanın, razı olmanın, teslim olmanın şevkiyle dolar.

Ezan bir diriliş müjdesidir. Bir aksiyon alâmetidir. Yeryüzüne yayılan bir mucizevî rayiha, bir iksir, bir âb-ı hayattır.

Buldozerlerin, matkapların, sestten hızlı uçakların, milyara varan arabaların, kompresörlerin, mitralyözlerin, bombaların, gökdelen ormanlarının arasında eridi. Bu erimeyi içine sindiremeyen er kişiler onu hoparlör ile duyurmayı denediler. Camileri alçak, minareleri yüksek yaptılar. Ezan insan sesi olmaktan çıkıp âlet sesi oldu. Öteki sesli âletlerin arasına karıştı. Hoparlörden yükselen ses müezzinin kalbinden fışkıran haykırış değil artık. Onun kalitesi âletin kalitesine bağlandı.

Artık insanlar ezana kulak verme yerine saate bakıyorlar. Ezan okuyan saate bayılıyorlar. Güneşe ve gölgeye, dağlara ve bulutlara, gecenin karanlığındaki karıncaya metelik vermiyorlar. Kapılar otomatik olarak açılıp kapanıyor.

Paralar otomatik makinalardan akıyor. arklar dönüyor, evraklar mühürleniyor, parmaklar otomatik olarak düğmelere, klavyelere uzanıyor, yekpare zaman kıyım kıyım kıyılıyor, insanlar esniyorlar, saate bakıyorlar. Muezzin minareye dahi çıkmıyor, minare bı aksesuar oldu. Az sonra zil mi çalacak, ezan mı okunacak? Farketmiyor. İnsanlar otomatik olarak gökdelenin bodrumundaki rutubet kokulu mescide yöneliyor.”

İslâm gibi tek
Hak olan dinden, batıl
olan dinlerin hepsine kadar,
hemen bütün dinlerde, bir "ibâdete
çağrı" yöntemi vardır. En küçük primitif
dinlerde bile, din mensuplarını, kendi
itikadlarınca yapılacak olan ibâdete çağıran
yöntemlerle karşılaşıyoruz. Ya tamtamlarla,
ya herkesten farklı çıkarılan insan sesleriyle,
ya da ateşle, dumanla, borularla, çanlarla,
zillerle, vs. aletlerle insanlar kendi dinlerine
göre tapınmaya davet edilirler. Müslüman-
larda ise bu çağrı "Ezan" la yapılır. Ezan,
İslâm'ın, Kur'an ve Sünnet'le sabit olan
en önemli müesseselerinden bir tanesidir.

Ezan Ya Da Ebedi

5,00 EUR

* 6 6 9 4 6 9 *

